SZÉKELY TIBOR

A világjáró vadász

Élelmiszer

MINIATŰRÖK 34.

Ezzel a kötettel Székely Tibor tizenhatodik művét kapja kézhez az olvasó. A neves világutazó — aki Szepesszombaton született, de háromhónapos korában egy Kikindához közel fekvő bánáti helységbe került, jelenleg pedig Szabadkán él — ezúttal nagy elődjének, a szabadkai születésű Vojnich Oszkárnak az életével és munkásságával foglalkozik. Egy új, humánus világnézet korai képviselőjét látja benne, s olyan neves kutatók és néprajzi gyűjtők közé sorolja, mint amilyen Stevo és Mirko Seljan, valamint Dragutin Larman, Stanley kongói expedíciójának tagja volt. Élményeiről, tapasztalatairól húsz év alatt nyolc vaskos könyvben számolt be; az utolsó abban az évben jelent meg, amikor vörös-tengeri hajóútjáról hazafelé jövet — 1915. május 18-án, ötvenedik születésnapján — egy Port Said-i

ÉLETJEL MINIATŰRÖK 34.

Szerkeszti:

Biacsi Antal, Dér Zoltán,
Lévay Endre, Palusek Béla,
Urbán János

Sajtó alá rendezte:

PALUSEK BÉLA

A képek a szerző, a levelezőlapok pedig
VOJNICS GÉZA
gyűjteményéből valók

A záróléceket a Szabadkai Városi
Múzeum tulajdonában levő
eredeti afrikai, új-guineai és
indonéziai tárgyakról

SZÉKELY TIBOR
készítette

A fedőlapon levő
Vojnich Oszkár-portré

FEJES GYÖRGY
munkája

SZÉKELY TIBOR

A világjáró vadász

(Vojnich Oszkár élete és munkássága)

Életjel

1980

Ez a könyv háromszáz számozott példányban készült a szerző aláírásával.

Székely Tibor

189 szám

A VSZAT Oktatás- Tudomány- és Művelődésügyi Titkárságának 413-43/1973. II. 7. sz. alatti véleményezése alapján mentes az általános forgalmi adó alól.

A szabadkai Veljko Vlahović Munkásegyetem kiadása

Felelős kiadó: Ilija Burzan igazgató

Pannónia Nyomdaipari Munkaszervezet nyomása — Szabadka

1. TÁVOZÁS

1914. május 31-e, 15.30 óra.

Vojnichék családi kúriájának nagyszobája, Szabadkán, a Halasi úton. A szalon közepén, égő gyertyák között ravatal. A koporsóban Vojnich Oszkár bebalzsamozott teteme. Egy nappal előbb hozták haza Egyiptomból.

A halottasmenet elindul. A halottaskocsi után a rokonok, a közeliek és a távolabbiak. A város, a vármegye, az állam főméltóságai. Feketébe öltözött polgárok végtelen menete.

Ezernyi és ezernyi néző szívébe akkor, a temető felé vezető úton, nem láttunk bele, de úgy éreztük, hogy ez a kíséret a végig fiatalon maradt és fiatalon, férfiasan elbúcsúzott élet díszkísérete volt, egy diadalmenet, amelynek ezernyi és ezernyi részvevője a trombiták harsogásából nem a halál fullasztó gondolatát érezte ki, hanem az élet dicséretét, a szép és végig fiatalon maradt életét, amelyet a megrokkanás előtt bocsátott el magától Vojnich Oszkár. Ezernyi ember előtt és fölött, aki a nyári esőtől tisztára mosott úton a temető felé botorkált, a Vojnich Oszkár hatlo-

vas virágos, babéros kocsija úgy lebegett, mint az erő és bátor fiatalság jelképe, amely arról beszél, hogy a fiatal vadász egyetlen jól célzott lövéssel leterítette legnagyobb ellenségét, az öregséget, mint a dúvadat Afrika vadonjában.[1]

Lehetséges, hogy ezen az érzésen kívül legkifejezőbb a döbbenet volt, nem annyira Vojnich Oszkár halála, mint inkább amiatt, ahogyan bekövetkezett. Mindent titokzatosság övezett, és kételkedést ébresztett mindenkiben, aki ismerte. És ki nem ismerte Vajdaságban, az akkori Magyarországon Vojnich Oszkárt?

2. AZ EMBER ÉS A MONDA

Igen, mindenki ismerte, fiatal és öreg. Mert minden, amit cselekedett, elütött a szokásostól. Az, hogy valaki Ugandából ír levelet barátjának, majd néhány hónap múlva Tahiti szigetéről jelentkezik, az egyszerű ember számára századunk elején a hihetőség határán volt. A gyanúnak azonban el kellett tűnnie, amikor a kiállításon meglátták a kitömött oroszlánt vagy orrszarvút, amikor a nyomdát elhagyta Vojnich újabb útleírását tartalmazó könyve, számtalan eredeti felvétellel. Az elejtett elefánt vagy tigris mellett láthatták a győzedelmeskedő vadász alakját is, puskával a kezében.

Kétség nem férhetett hozzá. Amit Oszkár elmesélt magáról, igaz volt. Sok egyéb is, amit más mesélt róla. Sok mindent pedig csak meséltek róla.

Így keletkezett számtalan anekdota. Némelyikük legendává nőtte ki magát.

Ismeretes volt, hogy Oszkár sokszor nyert lövészversenyt Európa-szerte.

Ehhez fűződik az a mese, amelyet a 75 éves Klarics Imrétől, Vojnichék egykori parádés kocsisától hallottam.

Egy ritka alkalommal, amikor Oszkár ellátogatott nagybátyja birtokára, észrevette, hogy a cséplőgép közelében egy ember áll égő pipával. Szó nélkül bement a házba, néhány pillanat múlva puskával jött ki, és biztos lövéssel szétlőtte az ember szájában lógó pipát.

Egy másik anekdota szerint a társaság nyugodtan ebédelt a tábor közepén, az indiai dzsungel tisztásán. Egyszerre csak tigris bukkant elő. Valamennyien szétfutottak sátrukba, csak Oszkárnak volt annyi lélekjelenléte, hogy egy lövéssel leterítse a nemkívánatos vendéget.

Hadd mondjunk el egy történetet, amely tisztára legenda, túlmegy az anekdota határán.

Egy jegesmedve-vadászaton az Északi-sarkvidéken — mesélte ugyanaz a hírközlő — egy angol vadász kísérte. Egyszerre sátortáboruk előtt terem hat jegesmedve. Az angol szólt Vojnichnak, hogy meneküljenek, ő azonban így válaszolt:

— Ha futni próbálsz, legelőször is rád fogok lőni.

Majd puskát ragadott, és egyenként leterítette mind a hat jegesmedvét.

Természetesen ilyen vadászmesék azoknak a képzeletében születtek, akik csak hallottak Vojnich élményeiről. Mert jó-

maga, mint később látni fogjuk, nagyon mérsékelt volt vadászélményeinek elbeszélésében. És a sarkvidéki utazásáról szóló könyvében egy szót sem említ hasonló esetről.

Legendás alakjához azonban sok más homályos elem is fűződött. Olyan ember, aki minden nehézség nélkül hol az egyik, hol a másik kontinensen bukkan fel. Rettenthetetlen hős, aki megbirkózik a dzsungelek és pusztaságok vadállataival. Végeredményben a mesék kóborlovagja, aki nem ismer lehetetlent, aki képes megszabadulni a mindennapok minden evilági gondjától, amely napról napra nyomorgatja a közönséges embert.

A gyerekek — és a felnőttek is —, akiknek az a megtiszteltetés jutott, hogy bepillanthattak Vojnich házának ablakán, a messzi országokban gyűjtögetett hihetetlen kincsről beszéltek, amelyet e fedél alatt láttak. És volt itt minden. Orrszarvúak és medvék kitömött feje, krokodilusok és oroszlánok teljes életnagyságban, masai pajzsok és kopják, Jáváról és Új-Guineáról származó hangszerek és még száz más tárgy, amely izgatja az ember képzeletét.

3. A FÁTÓL A GYÜMÖLCSIG

Kicsoda tulajdonképpen Vojnich Oszkár?

A két enciklopédiában, ahol találkoztam a nevével, csak szűkszavú és rövid értesülést szerezhettem.

A Magyar Életrajzi Lexikon[3] ezt mondja: Vojnich Oszkár (Bajsa, 1864. máj. 18. — Port Said, Egyiptom, 1914. máj. 18.): földbirtokos, utazó, földrajzi író. Vagyoni körülményei lehetővé tették, hogy több Föld körüli utat tegyen, amelyen a tengerpartok viszonyait, főleg a vulkanikus hatásokat tanulmányozta. — F. m. *Budapesttől Sitkáig* (Bp., 1894); *Oroszországban a 40—60 szélességi fok között* (Bp., 1904); *A Csendes-óceán szigetvilága* (Bp., 1908); *British India, Burma, a Maláji félsziget és Siam* (Bp., 1913); *A kelet-indiai szigetcsoportokon* (Bp., 1913). — Irod. Agárdi Ferenc: *A nagyvilág magyar vándorai* (Bp., 1955).

A *Magyar írók élete és munkái* még kevesebb adatot nyújt:[4]

Vojnich Oszkár (bajsai), bölcseleti doktor, földbirtokos Bács-Bodrog megyében, V. Sándor és felső-pulai Rohonczy Szilárdka fia. — Munkái: 1. *Budapesttől Sitkáig.* Úti leírások képekkel. Bpest, 1894. (ism. Pesti Napló 140. sz.) — 2. *Oroszországban.* (A 40. és 62. szélességi fok között.) Uo. 1904. — 3. *A Csendes-óceán szigetvilága* (Útijegyzetek.) Uo. 1908. (Angolul: ford. A. Yoland. Uo. 1909.)

De lássuk, hogyan tekint önmagára maga Vojnich. Mit tart lényegesnek egy tömör életrajzban.

Íme mit ír végrendeletének egy szakaszában:

„Pedigrém![5]

Születtem 1864. május 18-án Szabadkán. Vall: róm. kath. 1—3. gymnasiumi

magántanuló. 4—6. a piaristáknál Budapesten, 7—8. reform.

Miután a 8-ik gymnasiumot négyhónapos tüdőbajom miatt nem végezhettem, Szabadkán tettem érettségit.

Egyetemet végeztem.

1884—85-ben önkéntes voltam.

1885. dec. tiszti kinevezést kaptam.

A szabadkai ügyvédi kamaránál be voltam jegyezve 1893-ban Szabadkán, a városnál szolgáltam mint tiszteletbeli aljegyző, de csak pár hétig.

Amerikai út. 1897. február óta a földművelési minisztériumban mint tiszteletbeli hivatalnok."

Ezzel be is fejeződik Vojnich Oszkár rövid életrajza. Egészen kivételes, sőt, furcsa, ha tudjuk, hogy szerzője 1914 februárjában adta át, amikor már oly sok értékes eredmény volt mögötte, egész karrier, hogy nem kényszerült középiskolai éveivel vagy apró hivatalnokoskodásaival igazolni, amiket a valóságban sohasem töltött be igazán.

Azt a tényt, hogy körülbelül tíz nagy utazása közül csak az elsőt említi, az amerikait, azzal magyarázhatjuk, hogy végrendeletét minden utazása előtt átadta barátjának, dr. Rohrer Géza közjegyzőnek. Olyankor valószínűleg mindig ugyanazt a „pedigré"-jét adta le, nem gondolva arra, hogy időnként fel kellene újítani, vagy ki kellene egészíteni.

Ha ezt a hanyagságát meg tudjuk érteni, nehéz igazolást találni arra, hogy elhallgatja szüleinek nevét és minden egyebet, ami a múlthoz fűzi.

Ezt a mulasztását legalább néhány adattal pótolni fogjuk, nagyobb történelmi kitérők nélkül.

Vojnich Oszkár régi bunyevác család sarja, amelyet a XVIII. században Vojnich Đuro alapított.

Fiai, Stipan és Ivan katonai érdemeikért 1741-ben a maguk és törvényes leszármazottaik részére magyar nemességet kaptak. Mindkettőjüknek figyelemre méltó érdeme volt Szabadka katonai körzet alóli felszabadításában, s amikor Szabadka kereskedelmi város lett, Stipant választották első bírájává, Ivant pedig tanácsosává.

Attól kezdve a mai napig a Vojnich család egész sor kiemelkedő politikai és gazdasági nagyságot adott a Bácskának és a szélesebb közösségnek.

Vojnich Oszkár sohasem használta neve előtt a „bajsai" nemesi megkülönböztetést, de nem tudott ellenállni annak, hogy névjegyének bal sarkába oda ne nyomassa családi címerét.

Részletesen leírja középiskolai éveit. Mi van azonban az egyetemmel? Megelégszik azzal a rövid megállapítással, hogy: „Befejeztem az egyetemet. Egyetemet végeztem." Nem mondja, mikor és hol, és azt sem, hogy milyen szakon. Mindenütt mindenki doktornak szólítja, ő azonban könyvének kivételével sohasem használta ezt a titulust. Gyakran szólítják a filozófia doktorának, halotti értesítője, amelyet valószínűleg Sándor fivére fogalmazott meg, államtudornak mondja.

Feltételezem, hogy jogtudományi diplomája volt, mert csak azzal iratkozhatott be a Szabadkai Ügyvédi Kamarába.

Egyetemi tanulmányai azonban nem sokáig tartottak, ha — a „pedigré"-ben említett időpontban — az egyetem után teljesítette katonai szolgálatát, 1884-ben és 1885-ben, tehát 20 és 21 éves korában.

Az, hogy néhány hétig szolgált a szabadkai városi közigazgatásban mint nem fizetett aljegyző, minden bizonnyal csak porhintés volt a jóindulatú rokonság szemébe, a család ugyanis „valakit akart belőle csinálni".

És miért ne? Gazdagnak született, és később még két ízben örökölt olyan vagyont, amely szavatolta gazdasági biztonságát. Intelligens, rokonszenves és rendkívül jó testalkatú volt. A férfias sportokban, különösen kardvívásban és céllövészetben, egészen fiatal korában trófeákat szerzett az európai versenyeken.

Minden adottsága megvolt tehát, hogy nagybátyja, Vojnich István báró nyomdokain haladjon, aki neves főispán volt, vagy legalább öccsének, Sándor bárónak a nyomdokain, aki a budapesti parlament tagja volt, esetleg a család más kiemelkedő politikusait kövesse, vagy azokat, akik ügyes üzletekkel vagy házassági szerződésekkel növelték vagyonukat hatalmas birtokokká.

Ehelyett azonban a fiatal Vojnich Oszkár csak a Vojnich család szórakozásra hajlamos jellemvonásait örökölte.

4. HÁROM NAGY SZENVEDÉLY

Természetes, hogy ebben a környezetben rossz szemmel néztek a fiatal Oszkárra, akinek minden adottsága megvolt arra, hogy „valakivé" váljon, de akinek nem fűlt a foga semmilyen komolyabb munkához.

Életének 22. és 29. éve közötti időszak történéseiről nincsenek okmányok. Okunk van feltételezni azonban, hogy igyekezett elkerülni a szokásos szórakozásokat, és hogy sikerrel kikerült néhány házassági ajánlatot. Napjait gyakran a Palicsi- és a Ludasi-tó partjain tett sétákkal töltötte. Egy könyvében a malériáról szólva így emlékezik meg azokról a napokról:[6]

„Valószínű, hogy részben ellenálló vagyok a malériával szemben, mert fiatal éveimben sok időt töltöttem mocsaras vidékeken, napokon át bolyongtam a nádasokon a vadrucák után."

Feltételezem, hogy vándorlásainak oka és célja nem kizárólag a vadkacsa volt. A fiatalembert olyan vágyak kínozták, melyeket maga nem tudott megfogalmazni. Önmagát kereste a sűrű sások között, a sáros parton, a tó tükrében.

És lassanként három szenvedély kristályosodott ki benne, aminek egész életét fogja szentelni, feláldozva értük a család minden várakozását. A családi otthont, baráti körét.

Azokban a napokban valószínűleg a messzi vidékek után vágyódott. Érezte, hogy szülőföldje kezd szűk lenni számára. Közép-Európa untatja. A világ olyan

nagy, olyan változatos, tele szépséggel és érdekességgel. És ő? Nincs ideláncolva, pénze is van arra, hogy utazhasson.

Az utazás szenvedélye fokozatosan tejlődött ki benne, majd később mindennapi életévé vált.

Másik nagy szenvedélye a vadászat volt. Rendkívül korán jelentkezett nála. Galambok és vadkacsák kerültek először puskacsöve elé, de ahogyan alakult vadászati karrierje, a legnagyobb és a legveszedelmesebb vad sem kerülte el vadászétvágyát.

Harmadik szenvedélye alakult ki a leglassabban. A közlésvágy, annak szenvedélye, hogy közölje másokkal mindazt, amit látott és átélt. Ha Vojnich Oszkár fél évszázaddal később születik, lehetséges, hogy a televízió lett volna közlésének eszköze. Így viszont, ha nem elégedett meg élményeinek a kocsmaasztaloknál való elmesélésével — bizonyos, hogy nem ez volt a stílusa —, kénytelen volt írni és fényképezni. Meg vagyok győződve róla, hogy utazásai saját maga számára is sokat veszítettek volna értékükből, ha a látottakat nem közölhette volna a nyilvánossággal.

Jól tudta, merre kell indulnia és mit kell tennie. Nem volt szüksége útmutatásra, bedekkerre, tanácsra.

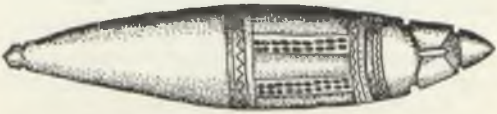

5. ÚTTALAN UTAKON

Huszonkilenc éves korában — 1893 júliusában — hagyta el először az európai kontinenst. Erről a Subotičke novine' az alábbiakat írta:

„Dr. Vojnich Oszkár, városunk fia elment Szabadkáról július 10-én tudományos útra, és Hamburgból társasággal a Kolumbia gyors járatú tengeri hajón Amerikába indult. Érdekes utazásáról később jegyezetekben számol be a nyilvánosságnak."

Ezen az úton, amikor a leendő világutazó átesett a tűzkeresztségen, Vojnich Oszkár a szó legnemesebb értelmében igazi turista volt. Nem sajnálta a fáradságot, fogatos szekérrel vagy gyalog vergődött napokig, hogy eljusson valamely természeti szépséghez, például a Niagarához, a Jelowston nemzeti parkhoz, a Colorado nagy kanyonjához vagy az óriás fák erdejébe. Ellátogatott az indián rezervátumba is, és mindenütt elbeszélgetett az emberekkel, hogy bele tudja magát élni a környezetbe, ahol jár.

Szerette a társaságot. Amikor földijével találkozik, szívesen folytatja vele az útját, de barátságot köt bármelyik égtáj utasával. Ebben segítségére van rendkívüli nyelvérzéke. Azon a két nyelven kívül, amelyet gyermekkorában megtanult, már beszél németül és franciául, Amerikában tökéletesíti angol nyelvtudását, indonéziai útján pedig elsajátítja a holland nyelvet. Megtanult annyit maláji és még néhány bennszülött nyelven, hogy érint-

kezni tudjon az idegenvezetőkkel, a vadászkisegítőkkel, a személyzettel és másokkal.

„A társaság kedvéért" az Egyesült Államokban tett utazása idején elárulta még egy tehetségét, a zenei hajlamot.

Könyvében[8] erről az útról ezt mondja:

„A Broodmor Casino zenekar karmestere délelőtt éppen akkor lépett be hozzánk a zongoraterembe, amikor a geniális Miss Grace Pault, a »fehér kapucznis misst« egy magyar dalra tanítottuk, bámulatos jó érzékével pár próba után úgy énekelte a dalt, mint kevesen a született magyar nők közül, a szöveget is magyarul fogja megtanulni. A karmester a Broodmor Casinóban megtartandó vasárnapi konczerten közreműködésre felkérte a ladyt, a kérésnek mi is engedtünk: Miss Paul egy számban az Ave Mariát, a másikban két magyar népdalt, egyet Béla és egyet az én kíséretem mellett fog énekelni. Irisztinkovich Béla gr. Zichy Gézának egy szerzeményét játszsza, én a Bánk bánból egy részt. (...)

A Colorado Springs Gazette ma reggel már két czikkben ír a holnap megtartandó konczertről..."

Két évvel később, 1895-ben a Szabadkai Hírlap[9] közli:

„Dr. Vojnich Oszkár, városunk fia, aki az elmúlt évben Amerikában járt, az idén pedig beutazta Közép- és Nyugat-Európát, az elmúlt szerdán hosszú távollét után visszatért környezetünkbe."

És az utazások mind gyakrabban folytatódnak, olyan ütemben, hogy teljes listájukat is összeállíthatnánk. Nyomát csak könyvei és a fivérének, valamint nagybátyjának küldött, az újságok által is közölt levelei alapján követhetjük.

1898-ban azzal a céllal, hogy távolabbi utazásai előtt egész Európát megismerje, elindul északnak. Bejárja a skandináv országokat, némely szigeteket, és eljut egészen a Spitzbergákig.

1904-ben hosszabb nyugalom után Oroszországba megy. Nem járja azonban be keresztül-kasul, mint ahogyan tervezte, hanem csak részben. Ezt meg is említi az erről az útjáról szóló könyvének előszavában.

Egy Szevasztopolból 1904. július 8-án küldött lapja beszámol arról, milyen részletesen járta be a Fekete-tenger északi partját: „Jún. 24—25-én Eriván vidékén jártam, az Ararát hegy völgyében. 27—28-án Batumiban a Fekete-tenger partján, onnan hajón Novorosszijszk—Kercs—Feodoszija—Jalta—Szevasztopol. Ma Odesszába megyek."

1905-ben Olaszországban tartózkodik, főleg Nápolyban és a Vezuv környékén. A vulkánnak a kitörését figyelte.

1908-ban, miután Vojnich már jól ismeri Európát és Észak-Amerikát, ismét elhagyja az öreg kontinenst. Csendes-óceáni cirkálásra megy, bejárja Tahiti szigetét, a Hawaii- és a Fidzsi-szigeteket, Új-Zélandot, Ausztráliát, Új-Guineát.

1910-ben, tehát egy év múlva Afrikában találjuk. Egyiptom, Uganda, Kenya vonzza.

1911-ben már India és Indonézia őserdeiben, a holland ültetvényeken és Szumátra, Jáva, Celebesz falvaiban jár.

1912-ben ismét Indiában van, majd Burmában, a Maláj-szigeten.

1913-ban visszatér Indonézia szigeteire.

1914-ben ismét Közép- és Kelet-Afrikába megy. Ez az utolsó utazása.

A szállítóeszközök tekintetében nem volt válogatós. Felhasznált mindent, amihez hozzájutott.

A vizen a nagy óceánjáró hajókat, a kisebb hajócskákat, beleértve egy bálnavadász hajót is, sőt egyszerű csónakokat, amikor a helyzet úgy kívánta.

Nyergelt nemcsak lovat és öszvért, hanem elefántot is, amikor oroszlánvadászatra ment.

Gyakran utazott vonattal és gépkocsival is. Sokat használta a fogatos kocsit.

Talán a gyalog megtett utai maradtak meg legmélyebben emlékezetében. Ezek valamely vad üldözésével, meglesésével, lélegzetvisszafojtva megtett kúszással voltak összefüggésben.

Igaz, hogy Vojnich Oszkár mint vadász volt ismertebb, és csak másodsorban mint utazó. Az igazság kedvéért mégis meg kell mondani, hogy a vadászaton kívül érdekelte őt minden más is, ami elütött a szokásostól, az ismerttől.

Gyakran utaltak arra, hogy tudománynyal is foglalkozott, például vulkanológiával, zoológiával és etnológiával.

A vulkanológiával kapcsolatban lényegében csak a Vezuv érdekelte.

Nápolyi tartózkodása idején, 1906 februárjában tört ki a Vezuv. Nyomban a közelébe ment, és nagy igyekezettel fényképezte az errupció fázisait. Két hónappal később egy sokkal nagyobb méretű vulkánkitörés után visszatért a Vezuv körzetébe, fényképezte, majd később egy kis könyvecskéjében leírta megfigyeléseit a vulkánkitörésnek a környező falvakra gyakorolt hatásáról és a Vezuv alakjának változásáról.

Leírásai részletesek és pontosak. Bizonyára hasznosak a tudós számára, aki a vulkánok tevékenységét tanulmányozza. Ő maga azonban nem bocsátkozik tudományos fejtegetésekbe, nem von le semmiféle következtetéseket.

Ezzel véget is ér a vulkánok iránti érdeklődése, kivéve néhány mellékes leírást azokról a vulkáni tevékenységekről vagy gejzírekről, amelyekkel későbbi utazásai során a világ különféle tájain találkozott.

Így például *A Csendes-óceán szigetvilága*[10] című könyvében érdeklődéssel írja le azt a szokást, hogy Új-Zélandon a gejzír tevékenységét szappan segítségével fokozzák.

„Három óráig vártunk a Pohutura, azután a Wairoa köré helyezkedtünk, hogy a szappanozástól a kitörésig lássuk a dolog folyását. Három órakor levették a gőzölgő krátért fedő deszkafedőt; Magi, a kedvelt vezetőnő fehér ruhában és rendesen viselni szokott rózsaszín fejkendő-

jében a kráter mellé állt, és egy zacskóból behintette Wairoa gyomrába a szappant. Egy sor hivatásos és számtalan amatőr fényképész örökítette meg a jelenetet. A fényképészek most távolabb eső helyeken állították fel a gépeket, hogy jó összképet kapjanak a kitörésről, a közönség pedig ellepte a közel eső dombokat. Ismerik már a Wairoát, hogy mindig egyformán lövelli fel vízsugarát, és hogy a kráter szélénél bátran állhatnak a kitörésig. Jó ideig eltartott, amíg a habzó víz felemelkedett a medence széléig. Párszor felszökött a habos víz, majd ismét alábbszállt, szinte azt az érzést keltve a szemlélőben, hogy Wairoa roszszul van. A fellökésekkor egyik-másik szemlélő félreugrott, általános derültséget keltve, végül valamennyien odébb álltunk, mert Wairoa megtette a kötelességét, fellövellt 120—150 láb magas vízoszlopot, olyan dübörgéssel, hogy rengett körülötte a föld. A magas vízsugárral eljátszott egy jó percig, azután alacsonyabb, 50—80 láb magas sugarakat lökött fel huzamosabb ideig, majd mind lejjebb szállt, amíg végül egy félórai tevékenység után elpihent."

Állattani érdeklődése valamivel alaposabb. Ez érthető is, ha tudunk vadászszenvedélyéről. Ismer és megkülönböztet sok vadállatfajt és -alfajokat. Sokat tud életükről, táplálkozásuk módjáról, párzásukról, szaporodásukról és szokásaikról.

Tudásának nagy részét közli olvasóival, különösen a veszedelmes vadállatok vadászásáról szóló könyvében.

Az állatok iránti érdeklődése azonban ezzel nem ér véget, számára a természet tarka képeslap, s e nagy közösségnek ő maga is része. A legkisebb madarat is barátjának tekinti. Kész arra, hogy gyönyörködjék benne, vagy hogy viccelődjék vele.

Dél-Celebesz madarait figyelve, ezt mondja:[11]

„A british indiai kakukkot, ezt a nagy orrú kis szörnyeteget is hallottam párszor szólni, ő az esőre vár; ha egyszer megerednek az ég csatornái, eljött a kis kakukk ideje: beszél és beszél ettől fogva szünet nélkül, kora reggeltől bele a késő éjszakába; nem éri be vele, hogy a fán ülve hallassa a szavát, még repülés közben is akad mondanivalója. Az angol is fél tőle, és elnevezte »brain fever« birdnek, mert a kis nyomorult állat szava az idegekre megy. Ezzel a kis vaddal szemben nem ismernek kíméletet, rettenetes szörnyeteg; hogyan illeszthették bele a természet szép harmóniájába? A sorozatból ki nem maradhat a fényes zöld és kék köntöst viselő komikus, a jegér (King fisher): A folyópartok mentén, a mangroveágakon, mélabúsan néz bele a víz tükrébe, majd hirtelen beleveti magát és lebukik, hogy halat fogjon; ha nem fogott halat, elrebben, nagyokat rikkantva, mintha azt mondaná: búsuljon az, kinek kisebb és nem piros az orra, én azért csak mégis fogok halacskát!"

Minthogy minden érdekli, ami körülötte történik, természetes, hogy Vojnich Oszkár nagy figyelmet szentel az embe-

reknek, akikkel utazásain összetalálkozik. Figyeli őket, megkísérli megérteni jellegzetességeiket és szokásaikat. Ismét örül annak hogy valami újat és érdekeset közölhet olvasóival, de megelégszik azzal, hogy leírja, amit lát és hall. Ha mégis következtetéseket próbál levonni — gyakran meglepőeket, éleslátásra vallóakat —, mindig ösztöneire támaszkodva teszi, mint ahogyan maga is mondja Észak-Európáról szóló könyvében:[12]

„Jellemezni akarnám röviden a norvég fajt; midőn ezt teszem, öntudatlanul foglalkoznom kell előbb azzal a földdel, amelynek ez a faj az elválaszthatatlan tartozéka. A természetet megbámuló ember ösztönével keresem a kulcsot a norvég föld látványosságainak és a közöttük élő emberek életének, jellemének, jellegének a megmagyarázhatásához!

Ha részletezni akarnám azokat a vonásokat, amelyekkel a norvég faj nagy többsége el van látva, úgy az önfenntartáshoz szükséges lelki-testi tulajdonuk mellé a társiasság erényeiből a jóindulatot, szolgálatkészséget, megbízhatóságot és türelmet sorolnám.

Mindezek a vonások egy egyöntetű faj, a szőke, kék szemű erőteljes vikingek jellege, amely elszórtan lakja a 3000 kilométerre nyúló norvég tengerpartot."

Lelkiismeretesen leírja a szokásokat is. Akkor is, ha másoktól hallott róluk, eleven és alapos a leírása.

„E (szitkai) múzeum beosztásával és rendezésével megbirkózott amerikai úr érdekes dolgokat mesélt az indiánok ősi

szokásairól s többek között az orvosok működéséről. Az indián orvos falujában a leggazdagabb; ha egy beteget meglátogat, elsősorban nem ütőeréhez nyúl, hanem zsebét tapogatja meg, vagy jobban mondva fordítja ki. Adj három takarót, mondja a betegnek, ha a három takarót megkapta, még hármat kér, a beteg, nem lévén neki több takarója, feleségéhez utasítja az orvost; a második szám átvétele után még hármat kér, ekkor már a beteg apjától kapja a kért takarókat, ha az egész család takaróját magáévá tette, néhány elejtett vadbőrt követel. Kívánságának teljesítése után orvosi jelvényeivel ellátva, megnézi a beteget, ha súlyos betegnek találja, a kezében tartott madár alakú facsörgőt megrázza, evvel felébreszti a szellemet, aki neki megsúgja, hogy ki rontotta meg a beteget, ezután kijelenti a megrontót, aki meg lesz kötözve és úgy hagyva, míg a beteg felépül, s eközben etetik az áldozatot. Ha a beteg meghalt, a megrontóját élve eltemetik, vagy az orvos által hátraköttetvén kezei, lábai, apály esetén a sekély tengervízbe állítják, a dagály beálltával azután leszámol életével az ártatlan áldozat is. (...)

Természetes, hogy az orvosok megrontónak azt jelölik ki, aki előttük nem kedvelt, vagy azon volt beteget, aki a kért három takarót nem szolgáltatta ki három ízben, vagy adós maradt a bőrökkel."[13]

Vojnichtól tehát nem lehet elvitatni néprajzi érdeklődését, annál kevésbé, mert meglehetősen sok fáradságos mun-

kát fordított az etnográfiai tárgyak gyűjtésére és Budapestre, illetve Szabadkára való szállításukra.

Ez az érdeklődés azonban nem haladja meg az általános, az új iránt való érdeklődését. Eleven és élénk szelleme sokféle benyomás irányában nyitva állt, sokoldalú képzettsége és olvasottsága pedig hozzásegítette ahhoz, hogy a benyomásokat rendszerezze és vonzóan közölje.

Tudatos figyelő, tehát a szó szoros értelmében vett utazó volt.

Minden feljegyzése teli adatokkal, méretekkel, irányokkal. Még a képeslapjai sem mentesek ettől a pedáns jellegtől. Így 1911. január 29-én ezt írja Trichinopolyból: „India nyugati partmentjei körül a 8-ik szélességi fokig mentem le — onnan keletnek jöttem, ma indulok észak felé."

Kétségtelenül lehetett volna vulkanológus, zoológus vagy néprajzkutató, ha e tudományágak bármelyikére specializálni kívánta volna magát.

Ő azonban ezt nem tette, lehetséges, hogy egyszerűen sokoldalú érdeklődésének szabadsága érdekében. Ezt pedig csak úgy teheti az ember, ha felszínen marad, nem mélyed el tudományos vállalkozásokban.

Hadd mondjuk el itt, hogy bár Vojnichot sokan csak mint vadászt ismerik, utazásainak egy része egyáltalán nem volt vadászathoz kötve, vagy pedig csak részben függött össze vele. Ilyen alkalmakkor nem érződik rajta kapkodás, türelmetlenség és semmi egyéb, ami olyasmiről árulkodna, hogy az utas, a megfigyelő másodrendű személy, háttérbe szorul a vadász mögé.

Egyébként ki havatottabb Vojnichnál arra, hogy közölje velünk az utazó bölcsességét?

„Kiléptem egyelőre közületek, akik foglalkozástok mellett maradtatok; én most csak utas vagyok, nagy körben haladó látókörrel; más és más vidéken, más és más szokások közepette mindenütt beeélve magamat az újságba, az újság ingerétől áthatottan. Úgy érzem, tágabbra nyílt tekintettel látom innen a világot. Utas-filozófiám körülbelül ezekben összpontosul. Minden kilométerrel való távolabb jutás egy paránnyal tágítja tekintetünket; az, aki az egész világot bejárta, talán már egy kis világot hord magával; aki pedig jó szívvel indult a körútra, talán az egész világot szívébe zárta — mert mindenütt akadunk jóra, mindenütt látunk szépet!

Madár szeretnék lenni, hogy gyakrabban lehessek úton, hogy mindig távolabbra lássak..." — olvashatjuk a saját kiadásában megjelent *Budapesttől Sitkáig* című könyvének bevezetőjében.

6. GENTLEMAN PUSKÁVAL

Említettük már, hogy a vadászat Vojnich legnagyobb szenvedélye. Lehetséges, hogy azért, mert ezzel a sporttal foglalkozott környezetének szinte minden férfia, és mert kezdettől fogva kitűnt pontos lövéseivel.

Fiatalkorában részt vett a vadkacsák tömeges irtásában és valószínűleg kezdetben élvezetet is talált abban, hogy milyen sokat lelőtt belőlük. Később az ilyen vadászokat elítélte. Jómaga mérsékelt, tartózkodó és tudatos vadász volt, aki csak a vadásztrófeáért, vagy azért lövi le a vadat, hogy néhány jó példányt valamely múzeumnak ajándékozzon. Vadászat közben természetesen nagy szerepe van a személyes élménynek, amely bizonyos értelemben mindig az erő és az ügyesség összemérése vadász és áldozat között. Igaz, ebben a párharcban a vadásznak tűzifegyvere van, amely technikai előny ellenségével szemben. Ha azonban ebben a játékban, amely az ősembertől maradt ránk, lehetséges egyáltalán a becsületes játék, Vojnich becsületes vadász volt, és azt követelte, hogy mások is azok legyenek. Éppen ez a mondanivalója a nagy vadak vadászatáról szóló könyvének, melynek előszavában egyebek között az alábbiakat írja:[14]

„Hiszem, el fog következni az idő, hogy a vadászkihágásokat nemcsak pénzbüntetéssel, hanem morális úton is olyan szigorúan sújtják, hogy a pusztításra született és azon soha felül nem emelkedő

puskás (Shooter) is kénytelen lesz szem előtt tartani az előírt szabályokat, nehogy pellengérre állítsák és kitiltsák az ősi, szabad területek vad édenéből.

Az ilyen puskást, a tömeggyilkost, csakis szigorú rendszabályok akadályozhatják meg abban, hogy ne lőjön mindenre, amiből hasznot húzhat, vagy amely vad trófeájával növelheti a képzelt nimbuszát, amely abból áll, hogy »én többet lőttem, mint te!« (...)

Rendszeres iskolára van tehát szüksége a vadásznak. Aki nem járta végig a vadászat elemi iskoláit, akit nem vezetett be a vadászat nemes mesterségébe a természetet ismerő és azt kedvelő vadászmester — aki rászokott a meggondolatlan, szenvedélyes, a mások biztonságát veszélyeztető lődözgetésre —, abból olyan nehéz már korrekt vadászt formálni, mint a nyulat hajtó vén vizslából nyúltiszta kutyát nevelni. Tanulni kell a vadászmesterséget — és érdemes ezzel a kérdéssel kissé behatóbban foglalkozni, mert a vadászat a férfias vonásokat erősíti az emberben, és ha úgy akarjuk, mint az igazi vadász, a vadászat a lelket is képezi. Mert el se képzelhető igaz vadász a természet szeretete nélkül."

A Spitzbergák körzetében Vojnich rénszarvasokra és fókákra vadászott, és kihajózott a bálnavadászokkal is, hogy lássa ezekkel a tengeróriásokkal vívott harcukat.

Elment csónakkal madarakra is vadászni, de nem lőtt rájuk.[15]

„Csónakosaimnak intek, hogy visszafordulhatunk, mire ezek bámészkodva kérdik, hogy nem lövök-e madarakra. Itt nem — válaszoltam nekik, és más turisták, kérdem, hogy szokták? Közéjük lőnek ültükben, és még csak fel sem veszik a csomósan hulló zsákmányt. Ez aztán durva, lelketlen cselekedet; azt, hogy egy szenvedélyes lövő a madárhegyről el és oda gyorsan húzó madarakra puskáz: kitűnő alkalom ez az ügyesség fejlesztésére, de azt a turistát, aki a fészek körül magát otthonosan érző madársorok közé lő, el nem bocsátanám a Spitzbergenről, amíg huszonötöt nem kapott az új nadrágjára."

Vojnich élvezetet talál a nagy vad legyőzésében, amely, ha elvétené a lövést, egyszerűen széttéphetné. Bár nem keresi az alkalmat, hogy szembenézzen áldozatával, bátran közelíti meg a legveszélyesebb vadat is, amilyen a tigris, a vadbivaly, az oroszlán és az elefánt. Számára semmi esetre sem a lövés pillanata a legfontosabb. Ezt megelőzi a kutatás, a sokszor napokig tartó cselek — mindebben rendkívüli élvezetet talál.

„Előttünk nyílt térség, elszórtan nagy fák, balról sűrűség. Pár bokor gyér fedésével megközelítettük a legközelebb álló elefántot vagy 50 métere. Ez volt az egyik nagy bika. Egy másik, testre kisebb, de nagyobb agyarú, távolabb állt, és közbül meg túl rajta vagy tíz-tizenkét társa.

Nem lőhettem, mert szemben állt a bika, s annyit már akkor is tudtam, hogy

afrikai elefánt homlokára csak akkor szokás lődözni, ha támad. Várnom kellett. Percekig néztünk farkasszemet. Illetve a gyönge látóképességű szegény óriások nem vettek észre bennünket, dacára, hogy 50—60 méterre lehettünk tőlük, s csak félig fedett egy bokor; a sikharim pedig csaknem fedetlenül állt mellettem. De meg sem moccantunk, mert a mozgást ilyen távolságról észre vehették volna. (...)

Szerencsémre, a hátsó nagy bika oldalt fordult, s mivel 60 méterről nem bíztam lövésemben, hogy halántékon találom, a jobb csövet oldalt, a lapocka alatt, mélyen sütöttem el, s a balt a halántékon. A lövésre kavarodás, megfordult a csorda, azt hittem, letaposnak, olyan impozáns volt a rohanásuk, pedig oldalt a sűrűség felé menekedtek. A bikám egyet tántorodott és eldőlt."[16]

A vadász ebben az erőteljes, magasztos pillanatban nincs egészen békességben lelkiismeretével, mert így folytatja:

„Nagy pillanat volt ez, mégis, amint az ős állatot előttem láttam a porban heverni, szánalom fogott el, mert olyan könnyű hozzáférkőzni és egy golyóval kiontani századokra teremtett életét!"

És ekkor következik az, ami legjobban jellemzi a Vojnich típusú nagy vadászt:

„Amint a fényképfelvételekhez készülődtem, megjelent Hassan... Agnez biztatott, hogy kövessük a csordát, rövidesen meg fognak állni, és meglőhetjük a másik nagy bikát. Köszönöm, mondtam,

egy napra elég ebből ennyi. Az első elefántomat lőttem, de olyan nagynak tűnt föl előttem a pusztítás, hogy ilyen érzést a legnagyobb tömeglövés után sem éreztem soha."

Vojnich ezeknek az erőteljes izgalmaknak élt, amelyek megkövetelték, hogy az ember minden izma, minden idegszála a helyén legyen: néha úgy tűnik, hogy a vadász életében fontosabb az élmény, mint a zsákmány vagy a trófea, amit magával visz emlékbe. Ezt a benyomást kelti az Indiából 1911. május 24-én Sándor fivérének írt levele.[17]

„Kedves Sándor!

21-i levelemben megírtam, hogy miképp lőttem az első tigrisemet, most leírom, hogyan nem lőttem meg a másodikat. Az elsőnek a bőrét mutogatom majd a trófeáim között, de a másodikkal való élményemet tudom, el kell majd hogy meséljem ismételten.

Május 22-e a nevezetes nap. Embernek, lónak áthatolhatatlan magas gazban éldegélt egy tigrispár. Leütöttek egy bikát, és mi Mr. Gordonnal ennek hírét vettük. A rajahval hárman voltunk puskások három hordával (vadászüléssel felszerelt elefánton), 11 elefántot hajtottunk. Felállítottuk a hajtó elefántokat, és mi elálltuk a sűrű gazt, de mivel így nem lehetett volna a vadat látni, elefántjaink ormányaikkal egy-kettő olyan széles ösvényt törtek azon keresztül, amilyen kell jó kilövéshez.

Megindult a hajtás, és csakhamar hallottuk az elefánthajcsárok (mahantok) szavát: »bág-bág« (tigris). Egyszerre csak látom a sűrű gazt mozogni — egyenes vonalban felém tart a tigris. Lassan várom — nem mehet el ép bőrrel, ha elefántom kiállja a szembesítést! De nem állta sem az elefántom, sem a mahantom. A mahantom (az elefánt nyakán ülő hajcsár) látva, hogy a tigris egyenesen az elefánt ormányának tart, hangos beszéddel figyelmeztetett reá — persze, hogy elterelje a vadat. A fenyegetés, ökölmutogatás nem használt. Még két lépés, és kint a tigris (olyan áthatolha-

A pálya elején

Amilyennek „előkelő körökben" ismerték

A köztiszteletben álló világutazó

Vadászzsákmányával

Egy sziámi templom bejárata

Csoportkép Új-Guineából

Egy afrikai törzs tagjai

Házépítés Közép-Afrikában

A rajasthani (radzsasztáni) nők szépsége sem kerülte el figyelmét

Elragadtatással írt Bali szigetéről

Korsót vivő indiai nők

Megörökítette a dobosokat is

Ebben a Halasi (ma Karađorđe) út elején levő házban lakott Szabadkán

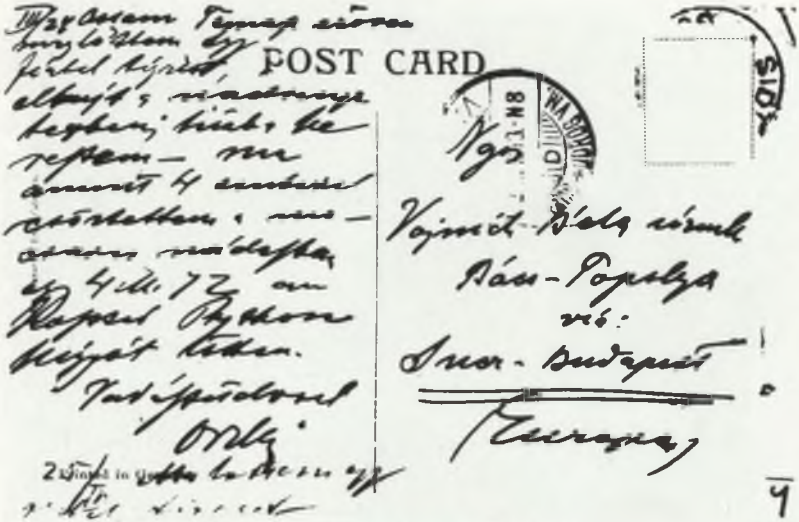

Üdvözlet a távoli Indiából

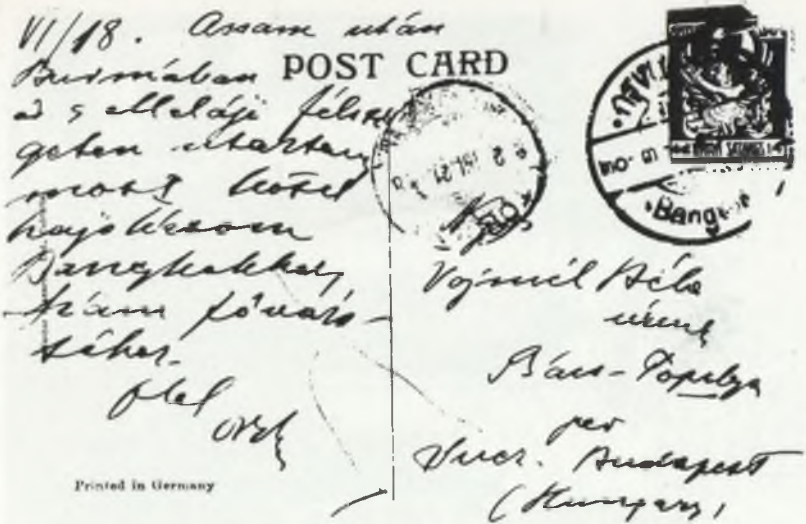

Útban Sziám felé

A családi sírbolt a Bajai temetőben

tatlan volt a sűrűség, hogy mit sem láttam a tigrisből), de ezt nem állta elefántom, egyet pördült, rohanni kezdett úgy, hogy alig tudta a hindú éles vasával megállítani. A tigris visszafordult, és mire a helyemet elfoglaltam, kitört 5 lépésre a rajah mellett, aki teljesen elhibázta. Én nem lőhettem, mert a rajah elefántjának a lábait veszélyeztettem volna.

Kisvártatva a második tigris tartott felém. A hindú ismét beszédbe fogott. A tigris megállt egyelőre a hajtók előtt, majd kitört a tisztásra, és egyenesen felém indult, ahogyan csak futni tudott. Csakhogy éppen felkaptam a fegyvert, megfordult az elefántom, és hanyatt-homlok a vágányosba, Gordon felé. Visszafordulok, hát a tigris olyan közel jár az elefántom hátsó lábaihoz, hogy a howdabból csak a hátsó féltestét láttam. Kihajoltam, hogy kupán lőjem, de láthatatlan volt, mert úgy dobált a rohanó elefánt, mint egy labdát. Nem lehetett célozni. Mégis felhúztam a jobb ravaszt, de éppen ebben a pillanatban olyan lökést kaptam, hogy a golyóm legalább két méterrel magasabban ment, mint kellett volna. A bal csövet, úgy éreztem, jókor sütöttem el.

Még pár lépést futott, és majd feldöntöttük a mistert. Az elefántok őrülten tülköltek, mert a tigris összekarmolászta az én elefántomnak a hátsó lábait. Az angol elefántját is megmarkolta egy helyen. Nekem komikusnak tűnt fel az eset. De ha felborulunk, vagy ha lefordul az

ülés, baj lehetett volna, mert a tigris komolyan vette az ügyet.

Amint megállítottuk az elefántokat, a hindúnak a többiek előtt leckét adtam bátorságból, de későn. Két tigrist lőhettem volna, ha jó az elefántom, és bátor vagy buta a bennszülött szolga, de akkor nem lett volna ilyen különös élményem, hogy egy tigris, amelyre még nem is puskáztunk, ahelyett, hogy átfutott volna a keskeny törésen a másik sűrűségbe — az útra veti magát, és üldözőbe veszi a megrökönyödött elefántot. Ez egészen kivételes eset és mint ilyen, rendkívül érdekes. Levétettem a fedett ülést gyáva elefántomról, és rátétettem egy masikra. Amint elkészültek vele, meghajtattuk a sűrűt, ahová a híres tigris ment. Az első hajtásban nem jelentkezett. A másodikban egy áthatolhatatlan sűrű helyen észrevettük. Ezt most közrefogtuk — és Dianna ismét nekem látszott szánni a vadat, mert tőlem 12—13 lépésre egyszerre megláttam a hátát. Vártam, hogy halálos helyen lőhessem, de a megettem álló rajah odapuskázott, és csodás véletlenből eltörte a tigris lábát. Az előbb olyan vitéz tigris nem rohant ki felém, hanem oldalt kitört és a sűrűbe menekült. Itt agyonpuskáztuk. En adtam a kegyelemdöfést neki.

Úgy az angol, mint a rajah nekem ítélték a vadat, mert felületesen döntve úgy találták, hogy a második lövésemnek (mikor kergetett) találni kellett, mert csak így magyarázható a tigris menekülése. De én alaposan megvizsgálva a se-

beket, nem tudtam olyan irányút találni, amely megfelelt volna a második lövésemnek, és mivel a rajah adta az első halálos sebet, lemondtam az ő részére. Az ördög hozta közibénk. Jól iskolázott vadász nem lőtt volna a hátam mögül, látva, hogy már látom én is a vadat."

Vojnich nem nagyítja érdemeit, hajlandó elismerni más vadász sikerét, ha van ilyen.

Ezenkívül elbeszélései távol állnak a klasszikus „vadászmeséktől". Minden szavának hinni lehet. Minden elejtett vadat lefényképez, lemér, és pontos adatait beírja naplójába, cikkébe, könyvébe. Igen tárgyilagos még az egyszerű képeslapokon is. Így például az 1912. március 24-én Asszámból Vojnich Bélának küldött lapján:

„Tegnap erősen meglőttem egy fiatal tigrist, elbújt a nádrengetegben, hiába kerestem — ma, amint 4 emberrel csörtettem mocsaras nádasban, egy 4 m 12 cm hosszú python kígyót lőttem.

III/26 Ma lőttem egy fekete tigrist.

Vadászüdvözlet Oszkár"

7. MÉG EGY FEGYVER

Közölni a látottakat, az élményeket, rendkívül fontos dolog Vojnich Oszkár számára.

A trófeákat bemutatta alkalmi kiállításokon. Néhány előadást is tartott. Ko-

rán felismerte azonban, hogy egyetlen más közlekedési eszköz sem ér el olyan sok helyre, és nem hagy olyan mély nyomot, mint az írott szó. Ezért — a puskán kívül — ez a legkedvesebb fegyvere.

Annál inkább, mert nem volt beszédes családi körben vagy kocsmaasztalnál:

„Otthon egyforma életünk közben olykor napokig is elhallgatok, úton egészen másként vagyok. Ilyenkor melegiben, amint megéltem, vágyok közölni veletek mindent, hogy velem együtt lássatok, halljatok, élvezzetek."[18]

Utazásain Vojnich igen lelkiismeretesen naplót vezet, majd ennek alapján írja később könyveit. Naplótöredékeit gyakran küldi levél alakjában bátyjának és nagybátyjának, akik rendszeresen átadják valamelyik szabadkai vagy budapesti lapnak.

Minden vidékről, ahol járt vagy huzamosabban tartózkodott, könyvet írt. Afrika kivétel. Erről a kontinensről kizárólag vadászélményeit írta meg, az emberekkel és a tájakkal való találkozásáról csak mellékesen szólt. Valószínűleg ennek az volt az oka, hogy Afrika állatvilága rendkívül nagy hatást gyakorolt rá.

Íme könyveinek jegyzéke:

1. Budapesttől Sitkáig (1894);
2. A Spitzbergákig (1898);
3. Oroszországban a 40—62. szelességi fok között (1904);
4. A Vezuvon (1906);

5. A Csendes-óceán szigetvilága (1908);

6. British India, Burma, a Maláji félsziget és Siam (1913);

7. A kelet-indiai szigetcsoportok (1913);

8. Hogyan vadásszunk veszélyes vadra (1914).

Az első könyvét saját költségén adta ki, a másodikon megtaláljuk a nyomda nevét, amely — alighanem — egyben a kiadó is volt, későbbi könyveit pedig ismert kiadók jelentették meg.

Némely könyvét több nyelvre lefordították, és így nagy publicitást nyert.

Ez nemcsak annak köszönhető, hogy a könyvekben távoli országokról és a nagy vadak vadászatáról szólt. Magyarországon akkor már több, hozzá hasonló vadász és útleíró volt, Nyugat-Európában pedig jelentős volt a számuk. Vojnich útleírásai valóban színvonalasak voltak.

Legfőbb értéke a megbízhatóság és a pontos informálás. A második értéke az irodalmi megfogalmazás.

A tájékoztatásra vonatkozólag annyit, hogy Vojnich nemcsak mindent megfigyel, és nemcsak szemre ítéli meg, hanem lelkiismeretesen kutatja és jegyzi az adatokat, amelyek az egyszerű olvasó számára fölöslegesek, de Vojnich úgy gondolja, valakinek majd csak hasznára válik. Így első nagy utazásáról szóló első könyvében ezt mondja Drezdáról:

„A nagy liget parkírozva, mindenfelé mesterségesen készített tóval, közepén egy volt vadászkastély most múzeummá alakíttatott át, ennek egyik oldalán ovál

alakú tó, a másik oldalon ugyanilyen alakú fák és virágokkal díszített gyeppartie van, az egész ovális, 7 láb magas metszett dísznövénnyel van körülültetve. Az angol negyednek és parknak a város felőli része mellett 18 lawntennis hálót láttam, egy arra való helyen kifeszítve, e helyet az angolok bérelik."[19]

Nem azt mondja, hogy sok vagy néhány hálót látott, hanem a pontosság és az igazság kedvéért nem lusta arra, hogy megszámlálja őket, és olvasóival pontos adatot közöljön.

A másik, sokkal kézzelfoghatóbb példa a Columbia hajó leírása. Ezzel a hajóval utazott Amerikába.[20]

Miután elmondja, hogy „Tizenkét órakor, éppen, midőn villásreggelihez indultunk, pár lépésnyire a hajótól egy szép nagy delfin bukott fel", igyekezett „némi fogalmat alkotni a hajóról, közölni egy kis statisztikai adatot".

„A Columbia hossza 140,70 mtr (460 láb), szélessége 16,40 mtr, mélysége 10,90 mtr, 10 000 tonna térfogattal, 13 500 lóerővel, 9 kazánnal és 54 tűzhellyel, 10 gépész, 2 elektrotechnikus, 6 gépeszsegéd, 12 főfűtő, 54 fűtő és 48 szeneslegény végzi a teendőket, 290 tonna szén fogy el naponként. A hajónak 5 tisztje van, 1 orvosa segédorvossal... egy fizetőmester segédjével, 60 steward (pincér), 10 muzsikus stb. Összesen 280 ember."

Felsorolja, hogy az első osztályon 280 utazónak van hely, a másodikon 150-nek, a harmadikon 700-nak. Beszámol arról, hogy milyen mennyiségű élelmet visz ma-

gával a hajó egy ilyen hamburg—New York—hamburgi útra: „250 000 font friss hús, 3000 font sózott és füstölt szalonna, 2000 font friss hal", és így pontosan közli még 43-féle élelmiszer számadatait, befejezésül megemlítve: „200 hordó müncheni sör és 3000 üveg ásványvíz" is volt a hajón.

Ez a pontosságra törekvés Vojnichnál végig megmaradt, azzal a különbséggel, hogy a számadatokat apróbb betűkkel írja, közvetlenül a cím alá vagy lábjegyzetben. Nem mulasztja el, hogy a tájat pontosan megrajzolja és adatokat közöljön mindenről, amit megfigyelt.

„Most nyitják meg az utat az őserdőn át (a Simel-szigeten Indonéziában. Sz. T. megjegyzése); vagy fél kilométeren már lerakták a síneket s ezeken most három gőzmodony ázik. Mint hallom, háromszáz jávai munkást alkalmaztak; a férfiak naponta 50—60 centet kapnak, a munkásnők pedig 25 centet (egy cent 2 fillért ér). Ezen a 90 kilométer hosszú szigeten az őserdő nagy értéket képvisel, a faóriások között olyan kemény fafajták is vannak, hogy Európában nem is hajlandók megművelni őket; ezeket Kínának és Japánnak adják majd el."[21]

Az adatok sokasága és pontossága, melyeket Vojnich a világnak abban az időben minden közlekedéstől távol eső számos vidékéről feljegyez, könyvét hasznossá teszi a földrajztudósok számára és ez indokolja, hogy „földrajzi írónak" is titulálják, mint ahogyan korábban már említettük.

Ez azonban az igazi útleírónak csak egyik sajátossága. Az adatok mögött az ember áll, aki gondolkodik, aki gyönyörködik, sajnálatot vagy utálatot érez. Vojnich feljegyzéseiben nem ritka az alábbihoz hasonló gondolat:

„Pompei keskeny utcáin jártam... Milyen épen őrizte meg a vulkanikus hamuburok kövezetét, az épületek falait, a tűzhelyeket, az edényeket és a fali festményeket! Csakis a márványoszlopok, a földi nagyságnak és örökkévalóságnak szimbólumai törtek ketté és hullottak a porba..."[22]

(Így kezdődik a könyv, filozófiai meditációval.)

Irodalmi leírásaiban Vojnich szóképeivel és költői képeivel megszokott szókincsének költői erőt kölcsönöz.

„Az Elbrusz és a havas hegyormok beláthatatlan sora élesen rajzolódtak le a láthatáron, szinte hihetetlennek látszott, hogy odáig 100 verszt lehet a távolság. A nappali meleg hatása alatt meg kékes párákba burkolóztak és rejtélyes formákat öltöttek.

A havasok előtt álló előhegyek hullámvonala feneketlen mélységet varázsol a havas csúcsok és a föld közé, majd szürkébb színt ölt, és beleolvad az ég kékjébe; a havasok most mintegy a párákon pihennek."[23]

„Délután a Merced folyó mellett, a szikla oldalán levő úton, a folyó gyönyörű rapidja mellett elhaladva, egy hídhoz értünk, innen a 21—24 méter szélesen, függélyesen eső 336 láb magas Vernal-Fall

látása fenségesen szép képet nyújtott, a reá sütő naptól olyan fénye volt e borzasztó víztömegnek, mint egy fehéren izzó olvadt vasmasszának, majd a vízesés lábánál porként repülő vízszemekre hatalmas szivárványt festett a tüzes égi golyó...[29]

A meglepetés, amelyen Vojnich átesik, közvetlenséget kölcsönöz leírásainak. Stílusának éppen az a vonzóereje, hogy nem árul el irodalmi ambíciót. Úgy ír, mintha saját magának készítene jegyzeteket, vagy esetleg útmutatást akarna nyújtani másoknak, akik azokon a vidékeken átutazni kívánnak.

Ezért könyveinek címei nem keresettek, nem törekszik arra, hogy hatásosak, harsányak legyenek. A történés földrajzi fekvését megjelölő könyvcímeknek megfelelően, minden szépítés és jelzők nélkül a fejezetcímei is földrajzi nevek, esetleg valamely utazásának kezdetére vagy végére utalnak, például a *Nias és Nako szigetvilágban*, vagy *Velingtontól Vanganuig*. Csak a *Vezuvon* című könyv kivétel, ebben a vulkánkitörésről számol be, s a fejezetcímek tulajdonképpen dátumok.

Vojnich túlságosan szerény ahhoz, hogy írónak tartsa magát. Utazó, aki naplót vezet, és amikor elhatározza, hogy naplóját kiadja, kötelezően szükségét érzi a magyarázkodásnak, az előszóban elmondja, hogy tapasztalatait szeretné közölni másokkal, vagy hogy könyve ideiglenes megoldás a hiányosságok pótlására, addig, amíg mások nem adnak jobb leírást egy-egy vidékről. Néha elnézést kér

rendszertelensége miatt, mint mondja, művei csak „feljegyzések" vagy „pillanatnyi benyomások" rögzítései.

Külön figyelmet érdemelnek Vojnich köteteiben a kiváló fényképek százai, amelyek kitűnően kiegészítik a leírásokat. A századfordulón, amikor a fényképezés még nem volt olyan egyszerű, mint ma, nagy munkával és jó szakmai ismerettel készítette fényképgyűjteményét, egy időszak felbecsülhetetlen dokumentumait.

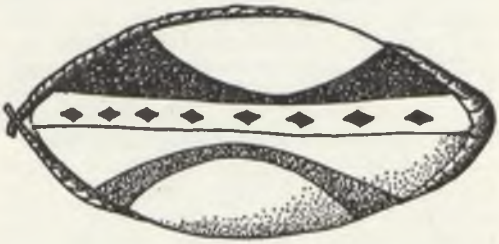

8. TALÁLKOZÁS AZ EMBEREKKEL

Sok utazása közben Vojnich Oszkár a különféle fajú és nemzetiségű emberek ezreivel találkozott minden társadalmi rétegből. Ezeket a találkozásokat, bár véletlenek, tervezetlenek voltak, baráti kapcsolatok megteremtésére, valamint arra használta fel, hogy megfigyelje egyes emberek és csoportok jellegzetességeit.

Több nyelvet beszélt. Kíváncsi és vonzó ember volt, nem okozott számára nehézséget az ismerkedés és bármilyen társasághoz való alkalmazkodás hajón, szállodában, társas kirándulásokon.

Az angolokat becsülte legjobban. Azt mondta róluk, hogy az egész világon otthon vannak, mert magukkal viszik a művelt ember legnagyobb kincsét, társadalmuk szokásairól és erkölcséről vallott józan és becsületes meggyőződésüket. Mindenekelőtt hagyományos mértéktartásukat és a mások dolgaiba való be nem avatkozásukat, valamint a mások viselkedése iránt tanúsított elnéző magatartásukat értékelte. Lehetséges, hogy azért, mert az ő jellemében is volt ehhez hasonló. Számára nincs elviselhetetlenebb, mintha valaki hangoskodik, nem válogatja meg szavait, nem törődik a megszokott társadalmi normákkal.

Ellenszenves volt neki a figyelmet magára terelő nagyhangú beszéd, a hölgyekre irányított kihívó, bámész tekintet, más egyéb kinövése a hősködő európai fajnak.[25]

A hollandokat is becsülte. Különösen tetszett neki nyelvtehetségük és emberségük. Szemükre veti azonban, hogy kizsákmányolják gyarmataik népét, és tehetetlen dühvel tölti el az a tény, hogy képesek voltak anyagi okokból háborúba keveredni a bennszülött lakossággal.

Számtalanszor elismerését fejezi ki Afrika, Ázsia és Óceánia népei iránt, egyének vagy egész népek jó tulajdonságait dicsérve.

„Az utca, amelyen a menet végigvonult, zsúfolva volt kíváncsi néppel. De sehol egy hangos szó, sehol semmi lárma. Nálunk odahaza egy kis falu hetivásárján sokkal nagyobb a zaj. A jávaiak, noha mezítláb járnak, igazi arisztokraták. Kimért, finom modorúak és udvariasak."[26]

Ugyailyen lelkesedéssel szól arról a baráti fogadtatásról, amelyben egy maláj-szigeti házacskában volt része, vagy Kelet-Afrikában, a vadászsegédjével folytatott szűkszavú, egyszerű beszélgetésről, mint a Djokgjakarta szultán lakodalmán való részvételéről, vagy Theodore Roosevelttel, az Amerikai Egyesült Államok volt elnökével való találkozásáról. Ez a két nagy vadász rokonszenves egyszerűséggel cserélt vadásztapasztalatot, „a beszélgetés simán folyt, mintha csak otthon beszélgettem volna Cs. bácsival a szomszéd falu eseményeiről..."

Sok ismerősével tartós barátságot kötött, és bár levelezésre nem sok ideje volt, elégedetten fogadta az újratalálkozásokat, amikor ismét olyan vidékre került, ahol egyszer már járt.

A vadászkisegítő és más segédszemélyzethez olyan erős érzelmek fűzték, hogy például kelet-afrikai kísérőinek egész évi fizetést adott, hogy biztosítsa őket a következő utazásaira is.

9. A MAGÁNOS

A távoli országokban kötött barátság pótolta számára azt, ami itthon hiányzott.

Mindenki ismerte, nagy rokonsága és széles baráti köre volt, mégis magánosan élt és élete végéig nőtlen maradt.

Budapesti tartózkodása idején — rendszerint oda tért vissza utazásairól — jobbára a Nemzeti Kaszinó vendége volt. Itt barátok vették körül, de magánosnak érezte magát közöttük. Nem volt mit beszélnie velük. A helyi körülményeket mind kevésbé ismerte, és mind kevésbé érdekelték az itthoni események. Ismerőseivel mindig túl sok minden történt ahhoz, hogy rövid itthon való tartózkodása alatt figyelemmel tudja kísérni őket, hiszen el volt foglalva könyveinek írásával és az újabb expedíciók előkészítésével. Ezért a helyi témákról szóló beszélgetés fárasztotta, nem értette a vicceket és az utalásokat.

Nem szívesen beszélt utazásairól és élményeiről, nehogy azt gondolják, dicsekszik, és nehogy egy témával megszállott mániákusnak tartsák.

Hallgatag, melankolikus lett, környezetétől láthatatlan fal választotta el.

„Így vált világutazóvá — írja Herceg Ferenc egy Vojnichról írt portréjában.[27] — Valami tépelődő nyugtalanság hajtotta távoli óceánok és őserdők felé. Lehet, hogy a trópikus éjszakák csillaghieroglifáit betűzve a saját életrejtélyének megoldását kereste."

„Időközönként váratlanul megjelent megint közöttünk — folytatja Herceg — új benyomásokkal, ismeretekkel, emlékekkel gazdagon. Magányos bolyongásain csodálatosan megérett, elményült, megnemesedett a lelke. Vojnich Oszkár íróvá, költővé, bölcselkedővé lett."

„Egy-két napig velünk volt, újból összemelegedett a régi barátaival, de midőn látszólag a legjobban érezte magát, váratlanul felkelt, nyújtotta kezét, és az ő melankolikus mosolyával mondta: »Holnap utazom — Ausztráliába...«"

Néhány nappal vagy héttel a távozása után aztán érkezett egy egzotikus felvétel és pár sor, mint például 1912. június 18-án kelt lapján:

„Assam után Burmában és a Maláji félszigeten utaztam, most közel hajókázom Bangkokhoz, Sziám fővárosához."

Állandó közeli baráti kapcsolatok hiányában, a feleség köthette volna az otthonhoz, ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy hosszú időn át el lehessen viselni a megszakított életritmust.

Vojnich életéből azonban ez hiányzott.

Igaz, a sajtó még 1896-ban közzétette eljegyzését Küry Klárával,[28] az ismert színésznővel.

A bejelentett esküvőt sohasem tartották meg számunkra ismeretlen okokból.

További házasságkötési kísérleteiről nem tudunk. Szinte furcsa ez, hiszen Vojnich rendkívül jó megjelenésű, kiváló szellemiségű, tekintélyes, anyagilag jól szituált ember volt.

És még valami: nem volt érzéketlen a gyengéd nem iránt, amit jómaga sem palástolt soha.

A Káspi-tónál szokásos heringsózásról ezt mondja:[29]

„Ennél a munkánál (a heringsózásnál a Káspi-tengeren) jó részben nők vannak alkalmazva. Eredeti az öltözetük: a cipő, térdig érő harisnya, fehér rövid nadrág, felső jakli és bekötött fej. Ha hozzáteszem, hogy sok helyes arcú vala közöttük, úgy nem kell értelmeznem, hogy a heringsózás nagy mesterségét szíves-örömest tanulmányoztam."

Svédországról szólva ezt mondja:[30]

„Aki Svédország találó képét akarja nyújtani, szenteljen száz lapot a nőnek és egyet minden egyébnek. Miután rövid itt-tartózkodásom alatt e száz lapot nem tölthettem úgy ki, amint azt szeretném, az »egyebekről« pedig írtak eleget az elmúlt években Stockholmban tartott kiállítás alatt, csak egyes különleges észrevételeimet sorolom fel."

Vojnichot valósággal fellelkesíti a különféle égtájak bennszülött asszonyainak testalkata és szépsége. Nemegyszer előfordult, hogy egy-egy indonéziai faluban csodálattal szemléli a fiatal piaci eláru-

sítónők sorát, hogy aztán a legszebbiktől egész kosár édességet vegyen, és elossza a gyerekeknek. Vagy nemegyszer hosszasan kíséri tekintetével a fiatal, kecses burmai nőket.

Nehéz megmondani, hogy gyakori távoli utazásai kompenzációk voltak-e, a magánosság elől való menekülés, egy megszállottságtól való felszabadulás kísérlete volt-e, vagy ennek az ellenkezője. Vadászszenvedélyét drágán fizette meg: örökös magánnyal.

10. SZORGALMAS GYŰJTŐ

„Szabadkán a Halasi úton van egy titokzatos ház. Ajtaja ritkán nyílik, ablakain ritkán húzzák fel a rolókat. Abban a házban csodálatos dolgok vannak. Csodalatos tárgyak távoli országokból. Preparált állatok, növények, művészeti tárgyak, fényképek" — írja 1911-ben a Bácsmegyei Napló.[31]

A cikk folytatásában ugyanez az újságíró a budapesti trófeakiállításról szól, ahol Vojnich gyűjteménye a legérdekesebb. Volt ott hihetetlen nagyságú elefántagyar, orrszarvúfej, nílusi ló, antilop és vadbivaly. Szarvak százszámra és rengeteg kitömött madár.

Azt hiszem, amikor a dzsungel tisztásain vad jelent meg, Vojnichnak kétféle gondolata támadt. Az első mindenesetre az élmény a kockázat, amelyet magával von a vadászsport, majd utána az, hogy

miképpen hat majd az állat kitömve, milyen lesz a szarva mint trófea. Vadásztrófeáinak gyűjteménye rendkívüli, kétségkívül Közép-Európa leggazdagabb gyűjteményei közé tartozott.

A vadásztrófeákon kívül Vojnich művészi és néprajzi tárgyakat, különféle népek díszítő és használati tárgyait gyűjtötte, amelyek érdekesek voltak az európai ember számára.

Mint ahogyan feljegyezte, melyik vadat hol ejtette el, mikor és hány órakor, a néprajzi tárgyakról is felírta, honnan erednek, mire használják, milyen anyagból készültek és mi a helyi nevük. Ha figyelembe vesszük, hogy Vojnichnak nem volt erre szakképesítése, akkor minden dicséretet megérdemel pontosságáért.

A gyűjtemény, amely így fellelkesítette az újságírót, távol volt attól, hogy expedíciói teljes gyűjteményének tekintsük, nem is tartalmazta az általa elejtett vadak legszebb példányát.

A ritkább állatokat, különösen a szépen kitömötteket a budapesti Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, a legszebb és legértékesebb néprajzi tárgyakat pedig szintén a múzeum néprajzi osztályának adta.

Ezért a munkájáért, amely külön fáradságába és költségébe került, és a szállításért nem kért semmit, sőt minden erkölcsi elismerést is visszautasított. A budapesti Nemzeti Múzeumnak írt levelében ezt mondja:[32]

„Amit egy időben már szóval említettem, megismétlem: szerény adományaim-

mal abszolúte önzetlenül akarom szolgálni a Múzeumunk ügyét! Nemcsak hogy semmi kitüntetésre, címre nem reflektálok, de határozottan kellemetlenül érintene, ha ez valaha szóba jönne.

Ez ugyan szerénytelenségnek tűnhetnék fel, hogy feltételezem, miszerint az adományaim már egy szem a latban!

— De ma már a porszemnyi cselekedet rugója is a remélt ellenszolgálat szokott lenni! — ezért nem akarok e téren a korral haladni."

11. A MÚZEUMOK TÁMOGATÓJA

A budapesti Néprajzi Múzeumnak levelében Vojnich azt kéri, hogy a szakemberek küldeményéből válogassák ki azokat a tárgyakat, amelyeket érdekesnek tartanak, a többit küldjék vissza, mert egy „vidéki múzeumnak" szánta őket.

Mindenki tudta, mire gondolt Vojnich, amikor 1913 májusában Szabadkának, szülővárosának adományozott öt láda néprajzi tárgyat.[33]

Azokban a napokban a Bácskai Hírlap erről azt írta,[34] hogy az egyedülállóan gazdag és értékes néprajzi gyűjteményt a polgárság a következő városi határozattal köszönte meg:

„A bizottság a legnagyobb örömmel veszi tudomásul, hogy Szabadka egy tia, míg ismereteit gyarapítja utazásai alkalmával és a világ csodálatos vidékeit fi-

gyelve — sosem szűnik meg szülővárosára gondolni, hozzáértéssel és nagy igyekezettel azon fáradozik, hogy szülővárosa múzeumát gazdagítsa ilyen ritka, tanulságos gyűjteménnyel.

Legmélyebb háláját fejezi ki Bajsai Vojnich Oszkárnak nemes ajándékáért és elismerése, valamint köszönete jeléül arra a szobára, melyben ezt a gyűjteményt elhelyezik, a következő feliratot teszi: Bajsai Vojnich Oszkár gyűjteménye."

Két évvel később Vojnich Oszkár halála után öccse, Sándor a Vojnich család nevében Szabadkának ajándékozza a vadásztrófeák gyűjteményét is. Ez alkalommal megtudjuk, hogy „Vojnich Oszkár gyűjteménye a városi múzeum két csarnokát foglalja el, a trófeák pedig, amit a város hétfőn vesz át, a harmadik teremben lesznek elhelyezve. Mindhárom terem őrzését, a kivételes értékes tárgyak karbantartását Res Béla, a kereskedelmi iskola tanára vállalta magára".[35]

Mihalik József, a Tudományos Akadémia tagja, akkori múzeumi ellenőr ellátogatott Szabadkára, meglátta a gyűjteményt és az újsághírek szerint elképedt hatalmas értékén.

Nyugodtan állíthatjuk, hogy amikor Vojnich megajándékozta a múzeumot, tulajdonképpen Szabadkán nem is volt múzeum, hanem csak kisebb gyűjtemény a gimnázium épületében. Vojnich ajándékainak elrendezése újabb összegeket igényelt, elhelyezésük pedig újabb helyiségeket. Ezzel magyarázható, hogy az újságok és a polgárok múzeumról kezdenek beszélni.[36]

Vojnich Oszkár végrendeletileg öccsére, Sándorra, illetőleg annak fiára, Mikire hagyta vadásztrófeáinak gyűjteményét és a versenyeken szerzett díjait, azzal a feltétellel, hogy ha nem tudják hol elhelyezni, legjobb, ha a szabadkai múzeumnak adják át. Mert — vélte Vojnich — Szabadka város bizonyára nem lesz közömbös e tárgyak iránt, amelyeket egy bácskai ember gyűjtött össze meglehetősen nagy fáradsággal.

A város csak részben igazolta jótékony polgárának elvárását.

A múzeum tárgyai a rossz őrök miatt elkezdtek fogyatkozni, ezért Sándor a gyűjteményt visszavette és Budapestre vitte. Ezután a múzeum a második világháború idején kárt szenvedett. Végül a felszabadulás után éppen a néprajzi ajándék gyűjtemény nyújtotta a közvetlen alkalmat arra, hogy Szabadkán megalakuljon a városi múzeum.

Vojnich Oszkár, a nagy vadász, az utazó és európai rangú útleíró életével még senki sem foglalkozott komolyabban. A város nem emelt neki szobrot, nem helyezett emléktáblát a házra, ahol élt, és nem nevezett el róla utcát.

Sőt, Szabadkán nem is alapítottak olyan földrajzi múzeumot, amilyent az adományozó elvárt, és a városi múzeumban, ahol az ajándék gyűjteményből visszamaradt tárgyakat őrzik, nem is alakult osztály az Európán kívüli kultúrák bemutatására.

Mégis, a városi múzeum Vojnich Oszkárt első és ez ideig egyetlen érdemes jótevőjének tekinti, és időnként kiállítja az ajándék gyűjtemény néprajzi tárgyait.

12. A GYŰJTEMÉNY

A részletesebb betekintés a tárgyak gyűjteményébe, melyeket Vojnich utazásairól hozott magával, bizonyos adatokat nyújt személyéről és egyéniségéről, valamint utazási módjáról, érdeklődési köréről és ízléséről.

Szemléljük meg ilyen igénnyel gyűjteményét, melyet Szabadkának ajándékokozott. Nem említjük itt a preparált állatokat, mert hiszen tudjuk róla, hogy mindig a lehető legszebb, legértékesebb példányokat válogatta, hanem kizárólag a néprajzi tárgyak gyűjteményével foglalkozunk.

A Szabadkai Városi Múzeum 314 ilyen tárggyal rendelkezik. A legtöbb Ázsiából (130), majd Afrikából (109), a legkevesebb pedig Óceániából (75) származik. Amerikából semmilyen tárgy nincs gyűjteményében. Ennek az lehet az oka, hogy utazása az Egyesült Államokon át kimondottan turistautazás volt, itt-ott alkalma is nyílt arra, hogy kapcsolatba lépjen az indiánokkal, az, amit náluk látott a felületes találkozások alkalmával, nem győzte meg őt arról, hogy értékes dolgokról van szó és érdemes őket hazavinni.

Gyűjtőszenvedélye lassan fejlődött ki. Ehhez sokban hozzájárult Óceánia bennszülötteivel való találkozása 1908-ban, amikor sok különleges, nálunk ismeretlen tárgyat látott. Szenvedélye csúcspontját ázsiai utazásai alkalmával érte el, különösen Indonéziában (1911), ahol egy magas, kifinomult és sokoldalú civilizációval találkozott, mely azonban sokban különbözik az európai civilizációtól.

Az utolsó években a néprajzi tárgyak gyűjtése szerves részét képezi Vojnich útitervének. Ezért indokolt az a feltevés, hogy útipoggyásza hozzáértéssel és nagy tapasztalattal összeállított, gazdag néprajzi gyűjteményt tartalmazott akkor is, amikor utolsó afrikai útjáról hazatért. Sajnos azonban erről a poggyászról, sem annak tartalmáról közelebbit nem tudunk.

Vojnich Oszkár néprajzi gyűjteményét a Szabadkai Városi Múzeumban, a tárgyak származását és fajtáját tekintve, a következő módon lehetne felosztani:

A tárgyak fajtája	Óceánia	Afrika	Ázsia	Összesen
Ékszer	2	30	3	35
Fegyver	6	41	20	67
Díszek és rangszimbólumok	11	8	13	32
Ruházati tárgyak	4	3	7	14
Háztartási cikkek	2	—	9	11
Kultikus tárgyak	11	6	6	23
Használati tárgyak	39	21	72	132
Összesen	75	109	130	314

Ezek a statisztikai adatok, a már említetteken kívül, lehetővé teszik a további elemzést a gyűjtés indítékairól és körülményeiről, sőt a gyűjtő jelleméről is.

Például, minek tulajdonítható az, hogy Vojnich sokkal több ékszert gyűjtött Afrikában, mint a csendes-óceáni szigetvilágban és Ázsiában? Véleményünk szerint az okot abban kell keresni, hogy Kelet- és Közép-Afrikában a férfiak — akikkel Vojnich gyakrabban került kapcsolatba, mint a nőkkel — ugyanúgy ékesítik magukat, mint a nők, azonkívül ékszereik főleg magokból és más könnyen felkutatható anyagból készültek, s így aránylag könnyű volt megvásárolni őket. Másrészt Új-Guinea partvidékén és más óceániai szigeteken igen kevés ékszert hordanak, az indiai és indonéziai ékszerek viszont nagyrészt aranyból készültek, s a gyűjtő ezeket az európai ékszerekhez hasonlító drága tárgyakat nem találta elég érdekeseknek néprajzi szempontból.

A vadász figyelmét természetesen leginkább a fegyverek kötötték le. Ezért Kelet-Afrikában a masai kopják egész sorát, néhány pajzsot, Közép-Afrikában pedig egy érdekes kétélű görbe kést szerzett. Indiában művészi kidolgozású görbe kardokra akadt, Borneón pedig dajak nyílvesszőket és pajzsokat gyűjtött. Új-Guineából néhány görcsös furkósbotot hozott magával, az egyetlen fegyvert, melyet ennek a vidéknek lakóinál látott.

A díszek és rangjelzések rovatban megkíséreltük elválasztani az ékszerektől azokat a tárgyakat, amelyek nem közvet-

lenül az arc vagy test díszítésére szolgáltak. Ez az elválasztás azonban nem volt éppen eredményesnek mondható, ezért nem is tulajdonítunk különösebb jelentőséget neki. Csupán egy indiai kardot említenénk meg és egy dúsan díszített, vasból készült elefántbiztató botot, melyek szemlátomást inkább a tekintély szimbólumai voltak, mint használati tárgyak. Új-Guineában a furkósbot a törzsfőnök jele.

Ruházati tárgy nem sok van Vojnich gyűjteményében. Persze nem egyszerű dolog valakiről levenni öltözékének bármely darabját. Az utazó a legtöbb ruhát Indonéziából hozta magával. Ezek főleg aranyszállal átszőtt szövetdarabok, vagy batikfestésű anyagok. Ezeket a ruhaanyagokat nyilván boltokban is árusították, úgyhogy aránylag könnyen hozzájuk lehetett jutni.

A háztartási cikkek közül az a kevés, amit Vojnich magával hozott, főleg Ázsiából származik: kispad, doboz, kókuszból készült kosár, tűzszító legyező, szőnyegek, valamint egy érdekes „párna", illetve fejalátét bambuszcsövekből, mely arra szolgált, hogy alvás közben ne menjen tönkre a frizura. Érthető, hogy a többi vidékről hiányoznak a háztartási cikkek, ahol — tudvalevő — ezek igen ritkák. Ezenkívül Vojnich mindig tisztelte az otthon sérthetetlenségét és hívás nélkül soha senki otthonába nem lépett be. Ilyen meghívásokat, persze, ritkán kapott.

Ezenkívül szerinte egy-egy néprajzi tárgy csak akkor érdekes, ha díszes. Ezért

az agyag- és egyéb edények nem vonták magukra figyelmét (csupán egy díszes, tökből készült vizesedényt hozott magával), sem a fakanalak vagy kókuszból készült evőeszközök és ehhez hasonlók.

A kultikus tárgyak is igen érdekelték az utazót, csakhogy ezeket nehéz volt megszerezni. Legtöbbjét Új-Guineából hozta, ahol egy varázslótól sikerült egy egész varázsfalapocskát vennie. Afrikából néhány talizmánt hozott. A legértékesebb ebben a csoportban Ganesh indiai istenség köszobra, valamint a Nijas szigeten élő népek elődjeinek két faszobra. Meg vagyok róla győződve, hogy nem rajta múlott, hogy nem szerzett több ilyen tárgyat. Ebben gyakran attól való félelme gátolta meg, hogy bárki vallási érzelmeit megsértse, vagy hogy szembekerüljön a számtalan tabuval, amelyek ezeket a tárgyakat körülvették.

A többi 132 tárgy a használati tárgyak rovatába került. Ezek csupán azért alkotnak különálló kategóriát, mivel az előző rovatok egyikéhez sem tartoznak, habár nagyságra, minőségre, kidolgozásra, használatukra nézve igen különböznek egymástól. Ezért ebből a csoportból csak néhány nevezetesebbet említünk. Szólhatunk így a „tapa" sorozatról, takarók és szőnyegek soráról, melyek egy fügefajta rostjából készültek, amely a fa háncsa és törzse között található. Ebből a rostból, ha szakszerűen kezelik, vászonerősségű anyagot kapni, melynek a csendes-óceáni szigetvilágban széles körű használati jelentősége van. Fidzsi szigetéről származik

az a különös dob, mely két emberi koponyából készült.

Burmából való a kétbambuszból készített játéklabda, Szumátra szigetéről egy gyékényszatyor, Jáváról egy gyöngygyel ékesített fésű, Ceylonból pedig egy tőr.

A vesszőkosárka és a tökből készült vizesedény Kenyából, egy fésű, valamint egy-egy női és férfiöv pedig Ugandából származik.

Mindebből azt láthatjuk, hogy Vojnich Oszkár éles megfigyelő volt, fel tudta fedezni egyes vidékek különlegességeit az emberi élet minden vonatkozásában. Lelkiismeretesen megszerzett mindent, amihez csak hozzájuthatott. Ha sok érdekes tárgyat mégsem vett meg, ez nem fukarságával vagy a szállítási nehézségekkel magyarázható, hanem szakmai, néprajzi ismereteinek hiányával és a rá olyannyira jellemző szerénységével. Mert semmitől sem félt jobban, mint attól, hogy túlzott igyekezetével megsérti vendéglátóit.

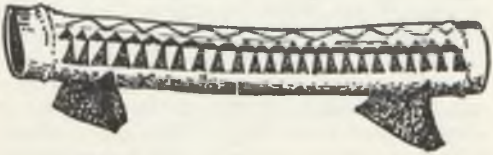

13. A HUMANISTA

Vojnich Oszkár sokoldalúan képzett és jól tájékozott ember volt, nemcsak a természettudományokban és a földrajzban volt jártas, hanem a világ társadalmi és politikai eseményeiben is. Természetes, hogy azokról az országokról olvasott legtöbbet, amelyeket meglátogatott, hogy minél többet megtudjon róluk, és az így szerzett tudással kiegészítse tapasztalatait.

Műveltségénél is nagyobb elismerést érdemel humánus álláspontja minden iránt, amit látott.

Felháborodással komentálta azt a módot, ahogy a gyarmati hatóságok háborúztak a bennszülöttekkel. Csodálattal és elismeréssel szólt egy indonéziai sziget népéről, amely inkább a halált választotta, mint a rabságot.

A hollandok és angolok „civilizáló misszióját" nem fogadta el más népek leigázása és kihasználása magyarázatképpen. Az amerikai indiánok rezervátumával kapcsolatban az indiánok oldalán állt.

Ma ez szinte magától értetődőnek látszik. Ha azonban tudjuk, hogy a XX. század elejéről van szó, hogy Vojnich feudális társadalomnak volt a tagja, melynek kiváltságait maga is élvezte, álláspontja mindenképpen a haladó emberek közé sorakoztatja fel.

Amint már említettük, első könyvét, a *Budapesttől Sitkáig* címűt, saját költsé-

gén adta ki, azzal a megjegyzéssel, hogy a könyvből származó tiszta jövedelmet az újságírók nyugdíjalapjába helyezi el.

Bár szenvedélyes vadász volt, az állatok iránt is gyengédséget mutatott. Amikor az Északi-tengeren madarakra vadászott, néha a madarak bizalmas és nyugodt magatartása arra késztette, hogy félretegye fegyverét. Leírja, hogy a madarak olyan kíváncsian néztek be a csónakba, hogy szinte akaratlanul is azt kutatta, nem akad-e a csónakban egy-egy jó falat számukra.

Elképesztő, milyen világosan látta környezetünk szennyeződésének veszélyét fél évszázaddal ezelőtt, mielőtt a legképzettebb emberek beszélni kezdtek erről a témáról. Csak két példával mutatjuk ezt be:

„A volgai hajákon naphtatermékkel tüzelnek. Meg is látszik a vizen: szélcsendben egész naphtamezőkkel találkozunk. Tekintettel a nagy gőzhajóforgalomra, amely mindinkább fejlődik, nem tudom, nem lesz-e ez ártalmára a halbőségnek."[37]

A másik példa a növényzet irtására és a túlzott zajra vonatkozik. Indonéziai útjáról szóló könyvében ezt írja:

„Az őserdőt helyenként kikezdték új vállalatok; a magasan levágott fatörzseket elhordták, a tuskó alá tüzet raktak, és a megszenesedett tuskók között sorjában ültetik el a fiatal ficushevea fákat.

Amennyire sajnálom az őstermészet pusztulását, ott, ahol nem pótolják hasznosabb növényfélével, annyira tudom becsülni az olyan emberi tevékenységet,

amely új dazgasági ágat teremt a letarolt őstermészet helyén. Ha így folytatják Kelet-Sumatrán a ficus plántálását, talán közel a túltermelés ideje, és ha ez beállna, milyen eszményi dolog lenne a nagyvárosok főutcáit gumilapokkal kirakni... Ezután még csak az maradna hátra, hogy beszüntessék a rikkancsok árusítását, és még azt is megérheti az emberiség, hogy nagyvárosi ember is ép idegrendszerrel élje végig az életét."

Van valami előrelátás Vojnich gondolkodásmódjában.

14. A TÁVOZÁS

1914. május 19-én, egy nappal születésnapja után az alábbi távirat érkezett Budapestre:

„Gyanú alá estem, kísérnek. A helyzet kétségbeejtő, nem tudom magamat igazolni. Küldjetek leírást. Oszkár."

Vojnich Oszkár éppen egy kelet-afrikai vadászexpedícióról tért vissza. Az orrszarvú-, oroszlán- és elefántvadászat sikeréről cikkeket, leveleket, képeslapokat küldött fivérének, rokonainak és barátainak.

Csík Imrének, az ismert vadásznak indulása előtt ezt írta:

„Oroszlánt ejtettem. Megtámadott — körülbelül húsz lépésről lőttem, a bal csövet nem is sütöttem el. Egy orrszarvúval is volt kalandom. Két bivaly úgyszintén bekerült a naplómba. Antilopokból van

többfajta. Holnap indulok haza. Vadászüdvözlet stb."

Az indulás előtt egy nappal Sándor fivérének küldött levelében húsz oldalon írja le találkozását az oroszlánnal, majd úgy fejezi be levelét, hogy örömmel készül haza, alig várja, hogy ismét családi körben legyen.

Ezek után a derűlátó üzenetek után egyszerre a rosszat sejtető távirat.

Fivére, a budapesti parlament képviselője felhasználta befolyását is és ismeretségét a dolog kiderítésére.

Azon az éjjelen Budapest, Bécs és Port Said között körforgalomban mentek a táviratok. Minden hiábavaló volt. Reggel arról érkezett hír, hogy az éjszaka folyamán Vojnich Oszkár mellbe lőtte magát.

A hír hihetetlen volt, egyszerűen lehetetlen volt, hogy olyan ember, aki élvezte az életet, s a maga elképzelései szerint élt, minden családi és anyagi gond nélkül, minden ok nélkül kezet emelt magára.

Sándornak eszébe jutott, hogy Oszkár panaszkodott, valaki hamisan az ő neve alatt mutatkozik be, és a hír vételekor arra gondolt, talán az a másik lett öngyilkos. Ellenőrzik a személyi jeleket — két, kard által ejtett seb helyét, a kezén és az arcán —, de a hihetetlennek látszó igazság bebizonyosodik.

Vojnich cselekedetének okait kutatva megkezdődnek a találgatások. Volt, aki azt mondta, Vojnich már régen elhatározta, hogy miután eléri 50. életévét, ön-

gyilkos lesz. Mások természetesen úgy vélték, hogy a dátum csak véletlen.

Pásztor Árpád újságíró írja:[38]

„Az öngyilkosság a nyugtalan utazó állandó nosztalgiáját fejezte ki a jobb, a más után. Mert mi mást nyújthatott már neki a föld, milyen élményt? Látta a sivatagokat, látta a hegyeket, látta a vizeket és látta az őserdőket, különféle kultúrákkal és primitív kezdetlegességekkel ismerkedett meg, s mindennek birtokában belátta, hogy értéktelen, szükségtelen mindez... Nincs tovább... Hiábavaló a távolság, ha a végtelenség nem jelent már semmit. Bizonyára elhatározta, ötvenedik événél nem kíván tovább élni...

Mondják, nyugodt, nagy műveltségű ember volt. Bárói rangra akarták emelni, de ő visszautasította, a könyveit nemes szórakozásból írta, bejárta az egész világot, magával hurcolva mindenhova nyugodt, csendes lényét. Szerethette a Szuezi-csatornát, mely Európából Ázsia felé nyitja meg az utat, még egy pillantást vetett az áttekinthetetlen, csöppnyi tengerre... És elsütötte fegyverét.

Nem egyéb miatt... Csak mert elég volt... Betöltötte az ötvenedik évét. Halála nem tragédia. Filozófia... Életmű..."

De mint ahogyan az élet nem mindig romantikus, úgy a halál sikerrel szegül szembe minden glorifikálási, megszállottsági és hősiességi kísérletnek.

A legvalószínűbb igazság a végletekig banális.

Vojnich trópusi malériában szenvedett, amely időről időre kiújult. Ez volt a helyzet vörös-tengeri hajóútja idején. Alig várta, hogy a hajó Port Saidban kikössön, leszállt róla, bár jegye Nápolyig szólt.

Betegsége annyira elfajult, hogy megtámadta az agyát és az idegeit, és üldözési mániát váltott ki nála. Kibérelte az Eastern Szálloda egész emeletét, hogy biztosítsa magát az elképzelt üldözőktől.

Sikerrel megóvta magát minden esetleges támadótól, de egyről megfeledkezett, arról, hogy megszokta, hogy egyetlen lövéssel terítse le a vadat.

Elkeseredésének egy pillanatában fegyverének csövét mellének szegezte.

Ez volt Vojnich Oszkár, a nagy utazó, vadász és útleíró végzete.

Végrendeletében, amelyet, mint mindig, indulása előtt átadott barátjának, Rohrer közvádlónak, egy csomagban nagyobb mennyiségű, a világ minden táján élő barátainak címzett kis borítékot találtak. Mindegyikben névjegye volt, a neve alatt mindegyikre ráírta: „Meghalt...", csak a helyet és a dátumot kellett beírni.

15. A HUMANUS VILÁGNÉZET KORAI KÉPVISELŐJE

A Vojnich Oszkárról kimondott sok vélemény közül a már emltett Herceg Ferenc-írást idézzük, mely szerint Vojnich

a legérdekesebb emberek egyike, akikkel valaha is találkozott. Ilyen benyomást lelki előkelőségével váltott ki az emberben. Szinte tökéletes képviselője volt annak a kivételes férfitípusnak, amely már nem létezik, vagy amely kiveszőfélben van — mondja Herceg —, a vitéz típusának, aki nem ismer akadályt és félelmet, saját romantikus ifjúságának ideálja.

Feladatunk azonban nem az, hogy lelkesedjünk romantikus alakjáért, hanem hogy megkíséreljük értékelni hozzájárulását a társadalom fejlődéséhez.

Mindenekelőtt el kell mondani, hogy a múlt század vége felé és ennek a századnak az elején a mi vidékünkön kevés olyan ember volt, aki utazott a világban, és nyomot hagyott maga után földrajzi és néprajzi megfigyeléseiről. Messze lemaradva a nagy hódító és gyarmatosító népek mögött, alig említhetünk néhány nevet: Stevo és Mirko Seljant, akik Peruban és Etiópiában jártak, valamint Lermant, Stanley kongói expedíciójának tagját. Gazdag néprajzi gyűjteményeik a zágrábi néprajzi múzeum kincsei.

Mellettük méltán áll Vojnich Oszkár. Nemcsak kíváncsi és önfeláldozó utasa volt a kevéssé ismert vidékeknek, hanem megfigyeléseit olyan élethűen és pontosan feljegyezte, hogy ma is gazdag, összehasonlító anyagul szolgálnak a földrajz- és néprajzkutatóknak.

Az adatokon kívül Vojnich nagy figyelmet szentelt a természettudományi és néprajzi gyűjtemények gazdagításának is. Sem fáradságot, sem költséget nem saj-

nált a távoli vidékek állatvilágából származó preparált példányok beszerzésére és elszállítására, akárcsak az általa megismert országok népei műveltségének anyagi bizonyítékaira.

A magával hozott tárgyak egy részét mint értékes gyűjteményt őrzik a budapesti múzeumok, a többi, amely a szabadkai múzeumban található, az Európán kívüli kultúrák néprajzi gyűjteményének alapját képezik, és itt található az Európán kívüli állatvilág jelentős része is.

Azonkívül, amit Vojnich Oszkár művelődésünknek nyújtott mint útleíró és gyűjtő, érdemesnek tartjuk megemlíteni az emberek, az állatok, a természet és minden iránt mutatott humánus álláspontját. Erre büszkék lehetünk. Arról az időről van szó, amikor imperialista és gyarmatosító háborúk dúltak, dühöngött a faji elnyomás.

Nyugodtan mondhatjuk, hogy álláspontjával, amelyet félreérthetetlenül hangsúlyozott könyveiben, egy új, humánus világnézet korai képviselője volt.

JEGYZETEK

1. *Vojnich Oszkár temetése.* Bácskai Hírlap, 1914. június 3.
2. Klarics Imre Bajsáról dr. Vojnich József birtokán 1926-tól 1961-ig parádés kocsis. A Szabadkai Városi Kórházban találkoztam vele 1974-ben.
3. *Magyar Életrajzi Lexikon.* Budapest, 1969.
4. Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái.* XIX. kötet. Budapest, 1910.
5. Az Est. Budapest, 1914. május 23.
6. Vojnich Oszkár: *British India.* Singer és Wolfner, Budapest, 1913. 229.
7. Subotičke novine, Szabadka, 1893. július 30.
8. Vojnich Oszkár: *Budapesttől Sitkáig.* A szerző kiadása, Budapest, 1894. 57.
9. Szabadkai Hírlap, Szabadka, 1895. június 29.
10. Vojnich Oszkár: *A Csendes-óceán szigetvilága.* Pallas, Budapest, 1908. 120.
11. Vojnich Oszkár: *A kelet-indiai szigetcsoporton.* Singer és Wolfner, Budapest, 1913. 103.
12. Vojnich Oszkár: *A Spitzbergákig.* Singer és Wolfner, Budapest, 1898. 67.
13. Vojnich Oszkár: *Budapesttől Sitkáig.* 97.
14. Vojnich Oszkár: *Hogyan vadásszunk veszélyes vadra.* Singer és Wolfner, Budapest, 1914. Előszó.
15. Vojnich Oszkár: *A Spitzbergákig.* 52.
16. Nimród, Budapest, 1914. március 10.
17. Bácsmegyei Napló, Szabadka, 1911. június 25.
18. Vojnich Oszkár: *A Spitzbergákig.* Előszó.
19. Vojnich Oszkár: *Budapesttől Sitkáig.*
20. Vojnich Oszkár: *Budapesttől Sitkáig.*

21. Vojnich Oszkár: *A kelet-indiai szigetcsoporton.* 181.
22. Vojnich Oszkár: *A Vezuvon.* Pallas, Budapest, 1906. Előszó.
23. Vojnich Oszkár: *Oroszországban a 40—62. szélességi fok között.* Budapest, 1904. 37.
24. Vojnich Oszkár: *Budapesttől Sitkáig.* 75.
25. Vojnich Oszkár: *A Csendes-óceán szigetvilága.* 11.
26. Vojnich Oszkár: *Jáva szigetéről.* Bácsmegyei Napló, 1911. augusztus 27.
27. Herceg Ferenc: *Arcképkísérlet bajsai Vojnich Oszkárról.* Kézirat a Szabadkai Történelmi Levéltárban.
28. Szabadkai Közlöny, Szabadka, 1896. június 7.
29. Vojnich Oszkár: *Oroszországban a 40—62. szélességi fok között.* 24.
30. Vojnich Oszkár: *A Spitzbergákig.* 69.
31. Bácsmegyei Napló, Szabadka, 1911. április 30.
32. Vojnich Oszkár: Levél Madanból (Indonézia) a budapesti Nemzeti Múzeumnak. 1912. január 28.
33. Bácskai Hírlap, Szabadka, 1913. június 15.
34. Bácskai Hírlap, 1913. május 27.
35. Bácskai Hírlap, 1915. július 17.
36. Bácskai Hírlap, 1915. május 4.; 1915. október 12.; 1915. augusztus 7.
37. Vojnich Oszkár: *Oroszországban a 40—62. szélességi fok között.* 16.
38. Az Est, Budapest, 1914. május 22.

Az adatok gyűjtésében segítségemre volt Szentgyörgyi István, a Szabadkai Városi Könyvtár munkatársa, a Szabadkai Történelmi Levéltár és a budapesti Országos Széchényi Könyvtár. Támogatásukért ezúton mondok köszönetet nekik.

TARTALOM

Távozás 5
Az ember és a monda 6
A fától a gyümölcsig 8
Három nagy szenvedély 13
Úttalan utakon 15
Gentleman puskával 27
Még egy fegyver 35
Találkozás az emberekkel 43
A magános 45
Szorgalmas gyűjtő 48
A múzeumok támogatója 50
A gyűjtemény 53
A humanista 59
A távozás 61
A humánus világnézet korai képviselője 64
Jegyzetek 67

ÉLETJEL MINIATŰRÖK

1. Lévay Endre
ÚJ LÉLEKINDULÁS
(Tanulmány)

2. Sáfrány Imre
(Vallomás Vinkler Imre művészetéről)

3. Dési Ábel
KORTÁRSAIM
(Versciklus)

4. Kolozsi Tibor
ÖRTŰZ FÉNYÉBEN
(Szabadkai folyóiratok és könyvek)

5. Balázs G. Árpád
BOLYONGÓ PALETTA
(Önéletrajz)

6. Dér Zoltán
AZ ÁRNY ZARÁNDOKA
(Csáth Géza emléke)

7. Lévay Endre
FÉLÁLOM UTÁN
(Monodráma)

8. Burkus Valéria
IBOLYA
(Ferenczi Ibi rivaldafényben)

9. Gajdos Tibor
A CSILLAGOS HOMLOKÚ
(Hangya András életútja)

10. Garay Béla
A KULISSZÁK VILÁGÁBAN
(Önéletrajz)

11. Baranyi Károly
IKAROSZ SZÁRNYÁN
(Önéletrajz)

12. Dér Zoltán
AZ ELSŐ MŰHELY
(Kosztolányi Dezső önképzőköri évei)

13. Petkovics Kálmán
A TIZENNYOLC NYARFA
(Dokumentumriport)

14. Somogyi Pál
MAGLYA
(Egy életrajz vajdasági fejezetei)

15. Baranyiné Markov Zlata
VERGŐDÉS
(Farkas Béla napjai)

16. Schwalb Miklós
A SZÉN
(A mártír költő versei)

17. Fekete Lajos
A BUJDOSÓ VISSZANÉZ
(Önéletrajzi jegyzetek)

18. Csuka Zoltán
„MERT VÉN SZABADKA, ÁLDALAK . . ."
(Emlékezés két életkorszakra)

19. Fehér Ferenc
SZABADKAI DIÁKÉVEIM
(A költő kibontakozásának első szakasza)

20. Láng Árpád
IDŐ ÉS MŰVÉSZET
(Aktivista írások)

21. Kosztolányi Dezső
NEGYVENNÉGY LEVÉL
(Költő családon belül)

22. Dér Zoltán
A TUDÓS TANÁR
(Toncs Gusztáv élete és munkássága)

23. Kolozsi Tibor
ERZSÉBETLAKTÓL A MAGLAJIG
(Kizur István forradalmi életútja)

24. Petkovics Kálmán
ÁPRILISTÓL NOVEMBERIG
(Dokumentumriport)

25. Urbán János
HALÁLTÉPETT ÉLET
(Bakos Kálmán, a forradalmár)

26. Lévay Endre
EGY NEMZEDÉK ELINDUL
(A szabadkai fiatalok harcos évei — 1931—1940)

27. Iványi István
VISSZAEMLÉKEZÉSEIM ÉLETEM FOLYÁSÁRA
(Önéletrajz)

28. Gajdos Tibor
A SZIKLAEMBER
(Matko Vuković életútja)

29. Kázmér Ernő
LEVELEK SZIRMAI KÁROLYHOZ

30. Pató Imre
AZ OSZTÁLYHARCOS
(Simokovich Rókus élete és naplója)

31. Kenyeres Kovács Márta
RÉGI NÓTA, HÍRES NÓTA...
(Arnold György, Gaál Ferenc és Lányi Ernő munkássága)

32. Somogyi Pál
KIDERÜLT AZ ÉG
(Emigrációs évek a Szovjetunióban)

33. Andruskó Károly
CSÉPE IMRE EMBERKÉI
(Fametszetek)

szállodában mellbe lőtte magát és meghalt.

A tragikus sorsú vadászról ez az első terjedelmes életrajz. Már csak ezért is megkülönböztetett érdeklődésre tarthat számot. Még inkább növeli értékét, hogy megírásakor a szerző nemcsak az egykorú lapok híradásaira támaszkodott, hanem szép számban idézett Vojnich Oszkár mindmáig kiadatlan levelezéséből és tizenhat, dokumentumértékű fényképet is közöl róla és tőle.

A világjáró vadász *méltán sorakozik Székely Tibor többi munkája mellé, amelyek húsz nyelven jelentek meg. Ezzel köszönti az Életjel közelgő hetvenedik születésnapja alkalmából az ismert írót, aki az elmúlt négy évtized során minden földrészen, 89 országban járt, s akinek művei nem kevesebb, mint 65 kiadást értek meg eddig.*